

Handwritten signature

დასტურ-ლაქა

თხზულება

ნიკოლოზ დადიანისა

წიგნი
ნიკოლოზ დადიანისა

ტფილისი 1897 წ.

სტამბა წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობისა.

Handwritten signature

დასტურ-ღამა

თხზულება

ნიკოლოზ დადიანისა

37339

(კაპიტული) 1896 (N 12)
~~1897 წ.~~
"მიწვევა"

ტფილისი 1897 წ.

სტამბა წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობისა:

ნიკოლოზ გიორგის ძე დადიანი

ნიკოლოზ გიორგის ძე დადიანი იყო სარდალ-მსაჯულთ-უზუცესი სამეგრელოს მთავრის ლევან გრიგოლის ძის დადიანისა († 1846). ჩამომავლობით, შვილის-შვილი სამეგრელოს მთავრის ოტია ბეჟანის ძის დადიანისა († 1710).

თავის დროს ეს იყო პირველი კაცი ოდიშ-ლეჩხუმისა, რომელსაც ხალხი უწოდდა „დიდ-ნიკოდ“, განსახსვავებლად მეორე ნიკო დადიანისგან, შხეფელისგან, რომელიც იყო აბხაზეთის მთავრის მიხაილ შარვაშიძის სიმამრი და შემდეგ დიდი-ნიკოს გარდაცვალებისა მსაჯულთ-უზუცესივე სამეგრელოს სამთავროსი.

როგორც შვილის-შვილი მთავრისა, ნიკო დადიანი, ჯერ ისევ კაბუკი, დანიშნულ იქმნა წევრად სამთავრო საქმეთა უმაღლესის გამგეობისა სამეგრელოში. ეს იყო 1805 წელს, შემდეგ სამეგრელოს შეერთებისა რუსეთთან და გარდაცვალებისა მთავრის გრიგოლ დადიანისა. ამ წელს, ხელმწიფე იმპერიატორის ალექსანდრე პავლეს ძის ბრძანებით, სამეგრელოს ტახტის მემკვიდრის ლევან დადიანის მცირე-წლოვანებისა გამო, სამეგრელოს მმართველად და მზრუნველად მემკვიდრისა დანიშნულ იქმნა კვრივი განსვენებულის მთავრისა დედოფალი ნინო, საქართველოს მეფის გიორგი მე-XIII-ს ასული, და ამას მიეცა შემწედ რჩევა, შემდგარი ოთხის წევრისაგან. ნიკო დადიანი იყო ერთი ამ ოთხთაგანი. დანარჩენს სამს შეადგენდნენ: ძმა განსვენებულის მთავრისა ჭყონდიდელი ბესარიონ, სახლთ-უზუცესი თ. გიორგი ჩიქვანი და ლეჩხუმის სარდალ-მოურავი თავ. ბერი გელოვანი *).

რჩევას ჯერ გემო არ გაეღო ქვეყნის მართვისა, რომ ნიკო დადიანს შეხვდა წასვლა პეტერბურგს სამეგრელოს საქმეთა გამო. დედოფალმა ნინომ გაგზავნა ის ხელმწიფე-იმპერატორთან და მასთან ერთად ბეჟან დადიანი და დეკანოზი იოანე იოსელიანი. ამ სამთა დეპუტაციას უნდა დეცვა წინაშე ტახტისა უფლება სამეგრელოს მთავართა ლეჩხუმზე, რომელსაც ართმევდა დედოფალს იმერეთის მეფე სალომონ, და ეთხოვა დაებრუნებიათ სამეგრელოსთვის ანაკლია, რომელიც წაერთმია იმ დროს აბხაზეთის

*) ამ საგანზე იხილე „История войны“ დუბროვინისა, ტ. IV, გვ. 408.

მთავარს ქელიშ-ბეგს. ამასთან დეპუტაციას უნდა ეთხოვა: ებრძანებინათ რუსის ჯარისთვის სამეგრელოს მმართველობის შემწეობა წინააღმდეგ ურჩთა და კაცის სულის სამზღვარ გარეთ გამყიდველთა; მოეტანიებინათ ყირიმიდან სამეგრელოში ფართალი და სხვა. სავაჭრო საგნები; გამოეგზავნათ სამთავროში მცოდნე კაცები აღმოსაჩენად მადნეულობისა და სხვა-და-სხვა.

დეპუტაცია პეტერბურგში დიდის პატივით იქნა მიღებული. ვისაც უნდა ჰკითხო დღეს სამეგრელოში ამ დეპუტაციის ამბავი, ყველას პირზე აკერია დეკანოზის იოანე იოსელიანის სიტყვები, მიმართული ხელმწიფისადმი. როდესაც დეპუტაცია წარსდგა ხელმწიფესთან და იოსელიანმა მიართვა მისს დიდებულებას სასწაულთ-მოქმედი ხატი ვლანქერის ღვთისმშობლისა, ამან მოახსენა ხელმწიფეს დავით წინასწარმეტყველის სიტყვებით: წყალობასა და სამართალსა გაქებდენ შენ, უფალო.

ხელმწიფემ უზვად დააჯილდოვა დეპუტაციის წევრნი, უბოძა დადიანს (ნიკოს) გარდა ნივთიერის საჩუქრისა, ჩინი პოლკოვნიკისა და ბრძანა აღესრულებინათ ყოველი სურვილი სამეგრელოს დედოფლისა და მმართველობისა.

პეტერბურგიდან რომ დაბრუნდა, ნიკო დადიანი ჩადგა სამეგრელოს მმართველობაში, მაგრამ მალე იმასა და დედოფალს შორის ატყდა უკმაყოფილება. დადიანი და მასთან ერთად უმაღლესი საზოგადოება სამეგრელოსი უიმისოდაც არ იყო კმაყოფილი დედოფლისა, რომელსაც სწამებდნენ გრიგოლ დადიანის მოწამლვას (ამბობენ, ქათამი შეუწვევინა და შხამი შეატანაო) და როცა ამან დაიხლოვა ყმაწვილ-კაცობა და იმათი რჩევით იწყო მოქმედება, უმაღლესი სამეგრელოს საზოგადოება განზე გაუდგა დედოფალს. თავის მხრით დედოფალიც ემდურადა ნიკო დადიანს იმ ზომამდის, რომ 1808 წელს, როდესაც ნიკო დადიანის მონაწილეობით და ბრძანებით დაიჭირეს დედოფლის ჭავჭავიტი გუგუშვილი და ციხეში ჩასვეს, დედოფალმა მთავრობასთან უჩივლა დადიანს. 16 ოქტ. 1808 წელს გენერალი რიკგოფი სწერდა გუდოვიჩს: ნინო დედოფალი აცხადებსო, რომ პოლკოვნიკი ნიკო დადიანი, ტარიელ დადიანი, პეტრე მხეიძე, ხახუ ჩიჩუა, ხიტუ და ბეჯან და სხვანი ფალავები წინააღმდეგნი არიან ჩემნიო, ჩემი ერთგული აზნაური გუგუშვილი დაიჭირეს და ციხეში ჩასვესო *).

მაგრამ ნინო დედოფლის მთავრობაც მალე გათავდა. 1812 წ. ლევან დადიანს შეუსრულდა 20 წელი და თანახმად ხელმწიფის ბრძანებისა ის შეიქმნა სამეგრელოს მთავრად სრულის უფლებით. აქამდის მტერ-მოყვარე სამეგრელოს მმართველისა, ნიკო დადიანი ამას იქით შეიქმნა ერთგული მოსამსახურე მთავრისა, მისი მთავარ-ვეზირი.

ნიკო დადიანმა, რამდენიც შეიძლო, ჯერ მოძღვრა სიტყვიერად თვისი ახალ-გაზდა მბრძანებელი და ბოლოს თვისი მოძღვრება შესახებ ქვე-

*) АКТЫ Кавк. Арх. Ком. т. II, 83, 516.

ყნის და სამთავრო ოჯახის მართვისა გამოუსახა მის წესდებულებაში, რომელსაც დაარქვა სახელად დასტურ-ლამა. გარდა სამსახურის მოვალეობისა სხვა გარემოებაც აწვევდა ნიკო დადიანს შეედგინა ახალ-გაზდა მთავრისთვის „სამთავრო წესდებულება და განკარგვა მფლობელობათა“. ლევან დადიანი იყო გაზრდილი ნიკო დადიანის დედის მარიამ აბაშიძის ასულის და მაშასადამე „დიდი-ნიკო“ იყო მისი კვიდრი ბიძაშვილი, რომელსაც ამგვარად ორკეცი მოვალეობა ჰქონდა და სურვილი, რომ მისს მთავარს და გაზრდილს კარგად წარემართა სამთავროს საქმენი.

როგორც ვახტანგ სჯულის მდებელს, არც ამ დასტურ-ლამის დამწერს ჰქონდა იმედი, რომ მისგან შედგენილ კანონდებას შეასრულებდა მისი გაზრდილი მთავარი. „ესე შვიდი წელი და სამი თვე არის—სწერდა დადიანი მთავარს—რომელ თუმცა მეცნიერი ესრეთ გაწუხებთ მრავლის ესე ვითარის მოხსენებით, ხელმწიფევე ჩემო, და უმდაბლესად მოგახსენებ ყოველთვის ოდეს უამს ვიხილავ, რომელ წესდებულება მიეც თავსა შენსა და სამფლობელოსა შენსა-თქო, რომელსა ზედა მემოწმებიან ყოველნი მახლობელ თქვენსა თან-გამზრახნი, გარნა ეს შვიდის წლისა და სამის თვისა მრავალნი და ზედა-ზედა მოხსენებანი ჩემნი ყოვლითურთ უნაყოფოდ იხედებიან. აწ უკანასკნელად ამას ამა ჩემსა მოხსენებასა მოგართმევ უმდაბლესად, რომელიცა ვრცელი გონება და კეთილნი დიდ-სულობანი უთამონასირთა თქვენთანნი იმედს მცემს რათა ინებებთ და განაშევენებთ თავსა შენსა და სამფლობელოსა შენსა, და უკეთუ არა დასძლო უბედობამან ჩემმან კეთილსა, მაშინ მე არა ძალმიძა ყოფნა მშობელსა მამულსა ჩემსა სამთავროსა შინა თქვენსა და ცრემლით განგიბან ხელთა და ფერხთა აღზრდილსა მოხუცებულისა დედისა ჩემისასა და წარვალ შორესა, სადა არა მესმოდეს კვალად სამწუხარონი ჩემთვის ხმანი“. *)

მაგრამ ვერც დაწერილმა კანონმა იმოქმედა მთავარზე და ვერც მუქარამ. ლევან დადიანი დარჩა სიკვდილის დღემდე ისევ იმ კაცად, მთავრად-მონადირედ, რაც ის იყო მთავრობის დასაწყისში.

და ვერც ვეზირმა შეასრულა თვისი მუქარა. უფლება ტკბილია: ნიკო დადიანი დარჩა სიკვდილის დღემდის პირველ კაცად სამეგრელოში და იმას ფიქრადაც არ მოსვლია სამშობლო ქვეყნიდან ექსორია ექმნა თავის თავისთვის.

როცა 1828-ს წელს ატყდა თათრის ომი და სამეგრელოს ჯარმა გამოიჩინა თავი ფოთს და მუხა-ესტატეს, ამ ჯარის უფროსს სარდალთ-უხუცესს ნიკო დადიანს, ამ დროებში უკვე გენერალს, მოუვიდა დიდი მადლობა მთავრობისა.

ნიკო დადიანი სამსახურით მარტო არ იყო პირველი კაცი სამეგრელოში. ის იყო პირველი სწავლითაცა. უეჭველია თავის დროისთვის

*) დასტურ-ლამა ნიკ. დადიანისა, დასკვნა.

ის არის ერთი საუკეთესოთა სწავლულთა და მწერალთაგანი მთელს საქართველოში. გარდა „დასტურ-ლამისა“ მისგან ნაწერთა შორის შესანიშნავი არის: ისტორია სამეგრელოსი, რომელიც იყო დაბეჭდილი ყურნალს „ივერიაში“ 1880 წლებში.

როგორი აზრის კაცი იყო ნიკო დადიანი, რაგვარ იცოდა იმან საეკლესიო წიგნები, ფილოსოფია, ისტორია, პოლიტიკა, რა კარგის და თან დამოუკიდებელის ენით სწერდა და ლაპარაკობდა ის იმ დროს, როცა ჩვენში ჯერ ისევ ანტონ კათალიკოზის ენა მეფობდა, რა რიგ მწყურვალე იყო იგი სამეგრელოს განათლებისა და მოსურნე მისი სამოქალაქო აღორძინებისა—ამას ცოტა-ოდნად ამ „დასტურ-ლამიდანაც“ დაინახავს მკითხველი.

ამასთან დადიანი იყო კაცი ღვთის-მოშიში, რომელმაც ბევრი სარგებლობა მოუტანა ეკკლესიას. სხვათა შორის იმან განახლა კორცხელის ეკკლესია, ზუგდიდს ახლო. ამ ეკკლესიაში ერთს სვეტზე ვკითხულობთ შემდეგ წარწერას: „ყოვლად შეუმკობელისა და დარღვეულისა ეკკლესიისა ამის განმაახლებელი, აღმაშენებელი და შემამკობელი ნიკოლაი დადიანოვი გუბდრებ აღმკითხველთა შეწყალება ჩემი ღვთისა მიმართ ითხოვოთ რათა თქვენცა შეგიწყალოს ჰნ. ჩყიე წელს, ივნისის იბ“. ეკკლესიის კანკელზედაც არის მოხსენებული, რომ ეს ეკკლესია არის განახლებული ნიკო გიორგის ძის დადიანოვისაგან, სადიდებლად მთავრის ლევან დადიანისა, სადღეგრძელოდ მისის (ნიკოლოზის) მეუღლის მარიამ ერისთვის ასულისა და მოსახსენებლად მამისა მისისა გიორგის და დედისა მარიამ აბაშიძის ასულისა. *)

დასტურ-ლამის დამწერის პიროვნების დასახასიათებლად შემდეგი ამბავი უამბნიათ ჩემთვის.

ნიკო დადიანის დროს ერთმა შეძლებულმა გლეხ-კაცმა, გვარად გუგუჩიამ, სამრევლო ეკკლესიას დიდი ზარა შემოსწირა. დადიანმა მოისურვა შემომწირველის ნახვა და როცა შეხვდა ერთხელ მორთულ-მოკაზმულს, მოიხმო და უთხრა:

— ღმერთმა ავაშენოს, ჩემო ძმაო; კარგი კაცი ყოფილხარ, სამაგალითო საქმე გიქნია, ეკლესიისათვის ზარა შემოგიწირავს. მაგრამ ერთს გეტყვი...

— მიბრძანე, შენი ჳირიძე.

— იმ ზარაზე შენი სახელი და გვარი დააწერინე.

— არა, ბატონო, მაგას ნუ მიბრძანებ. მე ის ზარა ისეთს ვისმე შესწირე, რომ იმან ჩემზედ უკეთესი წერა იცის, თითონ მოგეხსენებო, — უბასუხა გლეხ-კაცმა.

*) ნახე ბროსეს არხ. მოგზ. Rapports IX, გვ. 7 და 8.

„მაჯობა, შენ ნუ მომიკვდე, ამ ყაზახმაო“, სთქვა თურმე ამის გამგონე დადიანმა. *)

ნიკო დადიანი გარდაიცვალა შუა ხნის კაცობით. დადიანის მოძღვარს დავით ჩიხლაძეს, რომელსაც ლურჯ ქალაღზე უწერია ქორონიკონი დიდთა შემთხვევათა წარსულისა და ამა მდგომარის საუკუნეთა **) , რიცხვთა შორის დაბადებულთა და მიცვალეებულთა მთავართა და მეფეთა, მიტროპოლიტთა და მთავარ ეპისკოპოსთა, ორის საერო კაცისთვის უცია პატივი ხსენებისა. ეს კაცნი არიან იმერეთში გრიგოლ წერეთელი და სამეგრელოში ნიკო დადიანი. ამ უკანასკნელის შესახებ ისა სწერს:

„ღენერალი ნიკო დადიანოვი გარდაიცვალა 1834 წელს, თებერვლის 25-ს“.

იმ დროს, როცა ნიკო დადიანი გარდაიცვალა, მთავარი ლევან დადიანი ტფილისს იყო და როგორც მიიღო ამბავი იმის გარდაცვალებისა, მაშინვე ჩამობრძანდა სამეგრელოში და დაესწრო მის დასაფლავებას, მარტვილს.

გრიგოლ დადიანისგან გამიგონია:

დიდი-ნიკო რომ გარდაიცვალა, პატარა ნიკოს მიუწერია თავ. ვასილ ბებუთოვისთვის, რომელსაც დიდი მეგობრობა ჰქონდა დადიანის ოჯახთან:

— სამეგრელო დაიღუპა, ნიკო დადიანი გარდაიცვალაო.

ნიკო დადიანს დიდ-ძალი ჩამომავლობა დარჩა. მალაქია ჩაჩიბაიამ, რომელმაც კარგად იცის მისი ოჯახის თავ-გადასავალი, ასზე მეტი სული ჩამომითვალა, მისგან შთამონასირი, დღეს ზე-ზე მდგომი. ნიკოს ჰყავდა ოთხი ვაჟი: გიორგი, ბესარიონ, პეტრე და პავლე და ორი ქალი: ბათუ და კესარია. სამნი პირველნი იყვნენ შესანიშნავნი კაცნი, რომელთაც განაგრძეს განმავლობა მამის სახელისა სამეგრელოში მთელი ნახევარი საუკუნე. დავით დადიანი იმათ ეძახდა „три мушкетера“-ს ***). გიორგის განმავლობა უფრო გაძლიერდა მას შემდეგ, რაც იმან მიათხოვა ერთი თვისი ქალი აბხაზეთის მთავარს მიხაილ შარვაშიძეს და მეორე სამეგრელოს მთავრის ლევან დადიანის შვილს კონსტანტინეს. პეტრე ახლდა დედოფალს ეკატერინეს, როცა ის წაბრძანდა რუსეთს განსვენებულის აღექსანდრე მეორის დაგვირგვინებაზე და იყო ყოველს საზოგადო კრებაზედ სამეგრელო-იმერეთში თავი მოლაპარაკე კაცი.

*) დეკ. მიხაილ მეუნარგიასგან გაგონილი.

**) ეს ქორონიკონი ინახება უგანათ. თავ. გრიგოლ დადიანის წიგნთ-საცავში.

*) ნახე „Закавказскія воспоминанія“ ბოროზდინისა.

დიდი-ნიკოს ჩამამავლობიდან საზოგადო ასპარეზზე არიან შესანიშნავნი, ვარდა ხსენებულთა სამთა მუშეკეტერთა: მამია გურიელი (პოეტი), გიორგი შარვაშიძე (დრამის მწერალი და მოლექსე), დავით დადიანი (მწიგნობარი და მოლექსე), კოწია და ლევან დადიანნი (ლექსთა მთხზველნი), ნიკო დადიანი (ზუგდ. თავად-აზნ. წინამძღოლი) და გრიგოლ შარვაშიძე (გენერალი).

ი. მეუნაგია

დასტურ-ლემა

მის უზანათლებულეობას,

უფალს ღენქალ-ძაიარს და კავალქს, სრულიად
სამქნდრქელაისა და აგხაჭეთისა ძთავაქს

ლქვან გრიკარის ქე დადიანს.

თუმცაღა კმა სამყოფელად შიში შემიპყრობს მე ესე ვი-
თარად კადნიერად მოხსენებისათვის, გარნა მრავალნი მიზეზნი
მაიძულებენ მე გარეგანგდებად შიშისა და თქმად უმჯობესისა,
და უმეტეს არცაღა სულნი ერთგულებისანი დამაყენებენ მე,
რათა არა ვსთქვა იგი რაი უმჯობეს არს. ხოლო ერთგულებისა
სულისა ეხარისხებიან თანამდებობანიცა მშობელთა მამულთა ჩემ-
თანი, რათა ვსწადნოოდე ბედნიერებასა და უმჯობესსა წესდებუ-
ლებასა, რათა უმჯობესისა წესდებულებითა შემოვალს მშობელთა
მამულთა ჩემთა, სამფლობელოსა თქვენსა, ბედნიერება, და მშო-
ბელთა მამულთა ჩემთა, სამფლობელოთა თქვენთა, ბედნიერე-
ბითა იქნებით თქვენ ბედნიერ და ბედნიერებითა თქვენითა
მეცა უმეტეს ბედნიერ ვიქნები. მაშასადამე ჯერ არს ჩემდა თქმად
უმჯობესისა და განგდებად შიშისა; ხოლო უმჯობესისა თქმა
თუმცა შეუძლო არს ჩემგან, გარნა მას ვსასოებ, რომელი იტყვის:
მე მოგცე პირი და სიბრძნეო, და მას უზადოსა ნათელსა შევ-
სთხოვ და ვიტყვი. სულო ყოვლად წმინდაო, ღმერთ-მთავარო,
შემეწიე თქმად უმჯობესისა.

თუმცაღა გონიერება თქვენი და ხარაკტირნი სულისა თქვე-
ნისანი არიან ვრცელ, მაღალ და შესაშვენ, გარნა ჩვეულება
ძველნი აზიურთა ქცეულებათანი კეთილთა წესდებულებათა
დამაბრკოლებელ ექმნებიან და განრყენილად იხედებიან ყო-

ველნი წესნი გონიერებათანი, რომლისათვის თუმცაღა გონიერი ესრეთ შეწუხებულ-არს სული ჩემი.

გვიბრძანებს საზოგადოდ ყოველთა სჯული ბუნებითი: „ჰქმენ იგი რაივეცა სრულ გყოფს შენ, და მდგმოობასა შენსა“ (ბაუმიესტ. ფილოსოფოსი, ითიკა § 36, დადება 3); ამა ბრძანებასა შინა ავრცელ-მღელვარე გნომი გონიერებისა შენისა, და იგი ჰქმენ, რაიცა სრულ გყოფს შენ და მდგმოობასა შენსა; სრულ-გყოფს შენ ბედნიერება სამფლობელოისა შენისა, მაშასადამე ჯერ არს შენდა მეცადინეობა ბედნიერებისათვის სამფლობელოისა შენისა, რათა სრულ-გყოფს შენ და მდგმოობა შენი, და შენთანა ყოველნი შვილნი სახლისა შენისანი.

საზღვარნი სამფლობელოისა შენისანი შემოზღუდავს თვის შორის მრავალსა განმამდიდრებელსა ნივთსა, და ნივთნი იგი არიან უხმარ, ხოლო ხალხნი გლახაკობასა შინა; არიან სამფლობელოსა შინა შენსა: ზღვა, მომცემი და მოქმედება მას ზედა არა რაი; ხენი მრავალნი და აღშენება არა რაისა; მიწა ვრცელ მომცემნი და შრომის უყვარულობითა ხალხნი მშვირნი; ყრმანი კეთილშობილთანნი შვენიერნი, მარჯვე ჭაბუკნი, ბუნებითად გონიერნი, გარნა სასწავლებელი არა სადა, და უსწავლელობითა მიეცემიან უბედურებასა; სავაჭრონი მრავალნი სხვადა-სხვა ნივთნი, გარნა გამვაჭრებელი არა სადა, და დაკლებითა ესე ვითარისა მოქმედებისათა არა არს ჯერეთ შემოსრული ბედნიერება სამფლობელოსა შენსა.

მრავალნი ძველნი ჩვეულებანი არიან შემოტანილნი სახლსა შინა თქვენსა, დამაბრკოლებელ კეთილისა ყოფა-ქცევისა, გარნა უმეტეს მიმოსვლა სოფლითი სოფლად და სიარული უგანათლებულესისა ჭამილიისა თქვენისა, რომლისათვის გმართებსთ გულ-ხმება ამისი, რათა კეთილათ განაწესოთ და წესდებულება მისცეთ ვითარცა სხვანი განათლებულნი მთავარნი. ამათთვის და ამა ვითართათვის განიღვიძე, იმეცადინე, აღიდე სახელი შენი და დასწერე წარუბრაღველსა ძეგლსა ზედა და გულთა ყოველთა სამფლობელოისა შენისათა განათლება მათი და ბედნიერება; ხოლო მე, რაოდენ გლახაკ გონებათაგან შესაძლო არს, მოჯარომევე შემდგომ ამისა წესდებულებასა ნამ-

ხარკსა ჩემსა სამფლობელოისა თქვენისათვის, ხოლო შენ მეცნიერმან მცირე მიიღე დიდათ, რომელი ყოვლადვე უცნობელსა ჩვენსა სცნობ, და ნაკლულებასა ჩემსა აღავსებ.

პირველ ყოველთასა ხამს მართლისა სარწმუნებისა ჰყრობა მართლითა სულითა და გულითა და დაცვა სჯულთა საღმრთოთა, ბრძანებისა მეგრ პირველისა სჯულისა; წმინდათა ლოცვათა აღვლენა ყოვლად ძლიერისა ღვთისადმი, განწესებისამებრ წმიდათა მამათა; მოწყალება, მრთელ მცნობობა, სიწმინდე მსგავსი ანგელოზებრივი და სათნო ღვთისა, სიმართლე, სიწრფოება, შეწყალება, სიყვარული ძმათა, სამართალი შეყვარებული ღვთისა და საძიებო მისი, დაცვა გონებისა, და აღვირსხმა ყოველთა ვნებათა ხორცთასა, რომელიცა არა სათნო არიან ღვთისა და შემაიწროებელ სიმრთელისა; გარნა სწავებანი ესე საღმრთოთა სჯულთანი არა ჩემნი არიან, არამედ მამისა სულიერისანი, რომლისა სახიერება იმედს მცემს, რომ იგი არა დაუტევებს ვალისა მეგრ მისისა ვრცლად მოუხსენებელად, და მე არა უმეტეს ამისა მაწვევდა თანამდებობა, და ამისთვის აქა დაიყენების ჩემგან წერისა ორღანონი.

მეორედ ამისა და შემდგომ ამისა პირველ ყოველთასა ერთ-სულობით ერთგულება მისის იმპერატორებითის დიდებულების ყოვლად მოწყალისა ხელმწიფისა ჩვენისა ალექსანდრე პავლეს ძისა, რომლისაცა ღირს არს რათა ანგელოზებრსა ტერფსა მისსა დაუგოთ გულნი ჩვენ ქვეშევრდომთა მისთა. და თანაგაცსთ ეგრეთვე მორჩილება მთავრობის ბრძანებისა ვითარ დღეს ხარ ანუ მიხილავხარ ერთგულებისა მისისათვის მსხვერპლად შეწირვა თავისა შენისა წვეთისა სისხლისა შენისა; ამისთვის აწმყოსა ვსკვრეტ და ჭანტაზიათათვის მოვიხსენებ, და ამისთვის არა საჭიროდ შევრაცხე განვრცელება ამისი, უგანათლებულესო, ვინადგან ვხედავ შენ შორის უმხურვალესსა ერთგულებასა როსიის ტახტისასა, და ეგრეთვე კმად მორჩილსა მთავრობისასა, ამისთვის არღა გავავრცელე წერა და აღვირს ვასხამ წერასა ორღანოსა. ხოლო იდეასა ჩემსა განვაგრძობ სა-

მთავროსა თქვენისა წესდებულებათათვის, და სახლისა თქვენისა სისტემათათვის.

წესდებულება სახლათვის სამთავროთა

წესდებულება სახლისა და საქებელი სისტემაჲ კაცსა სრულ ჰყოფს და მდგომოობასა მისსა, ხოლო სახლი უწესო უკანასკნელსა უბედურებასა ცხოვრებასა შინა შთაიყვანებს კაცსა, დავეჭ თქვენცა ემოწმებით ამა ჩემსა ნანდვილსა აქსიომთა.

გააკეთეთ ორნი სასახლენი, ერთი ზუგდიდს მახლობელ ავხაზეთის საზღვრისა საზამთროთ, და მეორე სადაცა აღირჩიოთ მახლობელ იმერეთის საზღვრისა საზაფხულოთ: იქმნებოდეს ყოფნა თქვენი ამა ორთა სასახლესა შინა სრულიად წელიწადსა შინა; ებრძანოს სახლთ უხუცესსა და შეკრიბოს საზრდო ექვსის თვის კმა საყოფელი ზუგდიდს. და ექვსი თვის სადაცა იქმნეს მეორე სასახლე საზაფხულო, ესე ყოველი ანგარიშითა და აღრიცხვითა რომელ საკმაო იქმნებოდეს ექვსსა თვესა და არა დააკლდეს საზრდო ამა აღრიცხულთა ჟამთა.

პირველს ნოემბრიდან აპრილის დასასრულამდის იქმნებოდეთ ზუგდიდს, და პირველის მაისიდან ოქტომბრის დასასრულამდე იქმნებოდეთ საზაფხულოსა სასახლესა შინა; იქონიეთ სახლსა შინა თქვენსა სხვათა სახმართა სახლთა გარეშე, ორნი სახლნი, ერთი უფროსი კანცელარიად (ესე იგი სამწერლო), და მეორე უმცირესი სახლი თქვენი სასასაიდუმლო (ესე იგი კაბინეთი).

სასახლისა სვიცათათვის

იყოლიეთ კანცელარიასა შინა ორნი კარგნი ჰკუიანი და მკოდნენი მწერალნი, და ერთი მართლად გამოცდილი და ცოდნასა შინა დახელოვნებული კანცელარიისა მართებელი, ამათ ყავდეს კანცელარიასა შინა ორნი ბიჭნი მოსამსახურენი კანცელარიისანი. ესე კანცელარიისა მართებელნი და ორნი იგი მწერალნი და ორნი მსახურნი კანცელარიისანი თქვენის საკუთრის უღუფით გამოიზრდებოდეს, კანცელარიისა მართებელნი და ორნი მწერალი თქვენსა საკუთარსა სტოლისა ზედა

დასხდებოდენ, და ორთა კანცელარიისა მსახურთა მიეცემოდეს თქვენის ულუფიღამა.

გამოიძიოს და აღრიცხოს კანცელარიისა მართებელმან წელიწადსა შინა რამდენისა ფასისა იკმაოდეს ქალაღდი, მეღანი და ლაქი, და მიეცემოდეს ხაზინისაგან სასყიდელი ფული საკმაგო წლისა, ქალაღდისა, მეღნისა და ლაქისა და კანცელარიისა მართებელი იყიდდეს ამათ საჭიროთა ნიეთთა საკმაგოსა წლისასა, რათა არა მოაკლდეს წელიწადსა შინა.

გააკეთოს კანცელარიასა შინა მართებელმან კანცელარიისამან ჟურნალი და შთასწერდეს მას შინა ყოველსა მიწერილსა წიგნსა ანუ ბრძანებასა ანუ გარდაწყვეტილსა ყოველსა საქმესა მას ჟურნალსა შინა, იმა რიცხვითა და იმა ნომერითა, რომელსა ჟამსა და წელსა და თვესა, და ანუ რაოდენსა ნომერსა შინა იქმნა საქმე ესე მოსაგონებელად და სამეყსიეროდ მომავალთა დროთათვის.

ადუტანტათვის

გყავდესთ ორნი კეთილშობილთაგანი კარგნი და ჭკუიანნი ყმაწვილი ადუტანტად და აღასრულებინეთ სამსახური ადუტანტთანნი, რომელი ესე საჭირო არს თქვენთვის, და რაჲ თუ არს თანამდებობა ადუტანტთა არლა აღვწერე, ვინაიდგან იცით თქვენ ესე უმჯობეს.

მოღარეთა და ფარეშთათვის

იყოს თქვენთვის ორი მოღარეთ უხუცესი, ორი მოღარე უფროსი და ორი მოღარე უმცროსი და თორმეტი ფარეში: ერთი მოღარეთ უხუცესი, ერთი მოღარე უფროსი, ერთი მოღარე უმცროსი და ექვსი ფარეში გახლდეს ექვს თვეს და ეგრეთვე ერთი მოღარეთ უხუცესი და ორი მოღარე უმცროს-უფროსი და ექვსი ფარეში მეორეს ექვს თვეს გემსახუროსთ, და ესრეთ რიგის გამოცვლით შეასრულებდენ მომქცევსა წლისასა.

მიებაროს მოლარეთ უხუცესსა და მისს ხელ-ქვეშეთთა ყოველნი ტანისამოსნი და სახლისა მოსართავენი და შესამკობელნი, დასწმენდდენ ამათ და აკეთებდენ და დაძველებულსა მოგახსენებდენ და ხაზინის თეთრიდამ გამოსცვლიდენ და ნაკლულევანსა იყიდდენ და ყოველსა ვალისამებრ ანგარიშითა და რიგითა შეინახდენ და თავიანთ დროს მოახმარდენ.

მიებაროსთ ამათ ჩაი, ყავე და შაქარი და ამგვარი სხვანი და ჩაისა და ყავისა იარაღნი, და მოლარეთ უხუცესი აიღებდეს ანგარიშს თუ წელიწადში რაოდენი საკმაყო არის თეთრი ჩაისა, ყავისა და შაქრისათვის და იმ ნაანგარიშვეს თეთრს აღიღებდეს ხაზინადარისაგან, იყიდდეს ამა ნივთებსა და მოახმარდეს სასახლესა შინა და წლისა გამოცვლაზედ მისცემდეს ანგარიშსა ხაზინადარსა და ოდეს გამოვიდეს სრულის ანგარიშიდან, მაშინ კიდევ მისცემდეს წლისა საყოფსა თეთრსა ხაზინადარი მოლარეთ უხუცესსა ჩაისა, შაქრისა და ყავესათვის.

იყოს ორსავე სასახლესა შინა საკეთრად ამა საქმისათვის თითო მოჯალაბე და მიებაროს ორ-ორი უღელი ხარი და ოდეს იყოს საჭირო, მაშინ წარგზავნიდეს მოლარეთ უხუცესი ფარეშსა, და ფარეში წარიყვანდეს მოჯალაბესა და იმა ორთა უღელთა ხართა და მოიტანდეს შეშასა, და მათ-მათ წილსა მისცემდეს, და განყოფდეს მოახლეთა სადგომთადმი, კანცელარიასა და აღუტანტთადმი და ეგრეთვე სამღდელოთადმი და თვით სახლთა თქვენთა თვასცა იმათგანი იქმნებოდეს, და აწ ბრძანეთ საქებელად და სადიდებელად თქვენდა რათა კაცის მხრით შეშა ნულარ მოიტანების, რადგანაც ცოდვაც არის და სასირცხოც.

ესე მოლარენი მოლარეთ-უხუცესნი და ფარეში გამოიზრდებოდეს საკუთართა თქვენთა ულუფათაგან და მისცემდენ საზრდოსა თქვენისა საკუთრისა სამზარეულოდამა.

ყულუხჩითათვის.

იყოს სახლსა შინა თქვენსა ყულუხჩი-უხუცესი ერთი და ყულუხჩი ოთხი, და ესრეთ გამოეცვლებოდენ დროთი და თვე-

ობით როგორც ზემოდ დავსწერე მოლარეთ-უხუცესისა და მოლარეთა და ფარეშთათვის ესენიც ისრე დროზედ გამოეცვლებოდენ და მუდმად გახლდეს ერთი ყულუხით-უხუცესი და ოთხი ყულუხი.

ამათ მიეზარებოდესთ ყოველნი სუფრისა და ჯამისა იარაღნი ვერცხლისა თუ ჭიქა-საინისა, სუფრა ხისა თუ ფარჩა-ჩითისა, დანა-ჩანგალი და კოვზნი, სამარლევ და საღვინე და ყოველნი სახმარნი ჭამისანი, ესენი სწმედდენ, აკეთებდენ, შეინახდნენ და სუფრისა და ჭამისა იარაღის ანგარიში ჰქონდეს ხაზინადარსა, და თუ უბრალოდ დაიკარგოს ანუ გატყდეს ყულუხით-უხუცესმან და ყულუხით გარდაიხადონ და ესრედ შეინახონ და მათ დროზედ ფაქიზათ და რიგზედ ახმარდენ. ესე ყულუხით-უხუცესი და ოთხი ყულუხი თქვენის ულუფიდამ გამოიზრდებოდეს და ულუფა თქვენის ქარხნიდან მიეცემოდეს.

მზინდართა და მეჯინიბეთათვის

იყოლიეთ ერთი თავადთაგანი მზინდართ-უხუცესი და სამი მზინდარი და მეჯინიბე რამდენიცა სახმარ იყოს.

ერთი მზინდარი უყურებდეს ყოველს თქვენს დაბმულს ცხენებს, მეორე მზინდარი უყურებდეს ჯოგის ცხენებს და მესამე მზინდარი გახლდეს თქვენ მოუცილებლათ გარეთ თუ შინ და ამათნი მეტნი მზინდარნი ვინც არიან დაითხოვეთ, რადგან მზინდრის სიმრავლისაგან სოფელი და ხალხი დიდათ შეწუხებული არს. მზინდართ-უხუცესი გამოართმიდეს თეთრსა ხაზინადარსა და, რომელიც ცხენი ღირს იყოს დახურავდეს ჩულითა და საძაგრავეთა და მისის მოწყობილებითა.

მზინდართ-უხუცეს და მზინდარს მიეზარებოდეს რახტი, ასალი და ყოველივე ცხენთ მორთულობანი, და ისინი შეინახდნენ რიგიანათ, სწმენდდენ, აკეთებდენ და მათ დროზედ მოგახმარდენ, ძველს გამოაცვლიდენ, ნაკლულევანს მოგახსენებდეს და ესრედ სიმარჯვით იქცეოდეს.

მზინდართ-უხუცესი წარგზავნიდეს დროზედ კაცსა სარწმუნოსა და ყოველს სასახლეშიდ საკმაოდ შენახვინებდეს

ცხენებისათვის თივასა და სადაც თივა არ იყოს მრავალსა ჩა-
ლასა შენახვინებდეს საზამთროდ, და სადაცა მიჩენილი არის
ზამთარ დადგენა ჯოგისა, იმ ადგილზედ მზინდართ-უხუცესი
წარგზავნიდეს მზინდარს და შენახვინებდეს მრავალს ცხენის
საზრდოს რაც იყოს, და თუმც იქმნას დიდი ზამთარი მათ შე-
ნახულთა საზრდოთაგან გამოაკვებოს ცხენები ჯოგისა რათა
არა გაწყდეს ზამთრისაგან და შეიქმნეს დასაკლებელი თქვენ-
თვის.

თქვენი ცხენები დაბმული რაოდენიც იყოს, ყოველთვის
გახლდეს თქვენს სასახლეშიდ, წელიწადსა შინა ექვს თვეს ზუ-
გდიდს ებას და ექვს თვეს საზაფხულო სასახლესა შინა, ამის-
თვის ბრძანეთ კარგისა ახორისა გაკეთება, სადა დაიბმოდეს
თქვენი ცხენები. მზინდართ-უხუცესი თანამდებ-არს, რომ ზამ-
თრისათვის მოიმზადოს დაბმულთათვის საკმაოდ საზრდო რაც
იშოვებოდეს იმა ქვეყანასა და სადიდამაცა რიგი იყოს მოატა-
ნიებდეს ქერსა და სიმინდსა და შეინახდეს და როგორც რიგი
იყოს ისე გამოაკვებდეს ცხენებს, და რიგიანობა ეს არის, რომ
ყოველთვის ცხენი რაოდენიც გყავდესთ, სულ თქვენს სასახლეში
უნდა გებასთ და კიდევ ასრე და ამ წესით დაადგინეთ.

მზინდართა და მეჯინიბეთაგან დიდათ შეწუხებულ არს ხალ-
ხი საზრდოს თხოვნისათვის და ამისთვის ასე ინებეთ:

თქვენს სამფლობელოში მართებსთ გარდასახადი, რომელსა
უწოდებენ სამეჯინიბო გარდასახადად; მზინდართ-უხუცესი წარ-
გზავნიდეს მზინდარსა და მოაკრეფინებდეს იმ დებულს სამეჯი-
ნიბო გარდასახადას ხორცსა, ღომსა და ღვინოსა და ნახევარ-
სა შეინახდეს ზუგდიდს და ნახევარსა სადაცა იქმნეს საზაფხუ-
ლო სასახლეშიდ, და იმით გამოიზრდებოდეს მზინდარი და მე-
ჯინიბე და მზინდართ-უხუცესს მიეცემოდეს ულუფა განწესე-
ბით ყოვლის იჯრისა თქვენის სამზარეულოდამ და იმ სოფ-
ლის საბოჭისაგან დარჩებოდეს მზინდარი და მეჯინიბე, ჯოგი-
საცა და დაბმულ ცხენისაცა და სხვებ ნურათი. შეაწუხებენ
სოფელს მზინდარი და მეჯინიბე, და თუ არ ეყოთ წელიწად-
შიდ საზრდოთ ის სამეჯინიბო გარდასახადი, მერმეთ მიეცემო-

დეს ერთიანათ საკმაგო თქვენი ბედელ-მარნიდან და ესრეთ დამტკიცდეს და ესრეთ განეგოს მზინდართ მეჯინებეთ საქვე.

მეაბჯრეთათვის

გახლდესთ მეაბჯრეთ-უხუცესი და შეაბჯრე, და მიებარე-ბოდეს ყოველი სამხედრო იარაღნი: თოფი, ფიშტო, რხმალი, სატევარი, ჯაჭვი, ჩაჩქანი, ბეკთარი, ქარქაშვილთა, ფარი და შუბი და ყოველნი სახმარნი სამამაცონი, დასწმენდდეს, აკეთებ-დეს, ფერვიდეს და მათ-მათ ჟამხედ მოგახმარდეს, და ესე მე-აბჯრეთ-უხუცესი და მეაბჯრე გამოიზრდებოდეს თქვენის ქარ-ხნის ულუფითა, განწესებული იჯრისა მიეცემოდეს, და ესენი იყვენ ოთხი, ორნი მეაბჯრეთ-უხუცესი და ორნი მეაბჯრე, და ესენი ერთმანეთს რიგით გამოეცვლებოდენ.

კურძუალთათვის

დაადგინეთ ერთი კურძუალთ-უხუცესი და კურძუალნი, რამოდენიც საჭირო იყოს. გააკეთეთ სასახლისა რაოდენმე მო-შორებ სახლი მეძებართა და ნაგაზთათვის და იყოს იმა სა-ხლსა შინა პატივითა კარგითა.

კურძუალთაგან დიდათ შეწუხებულ არიან ხალხნი სამ-ფლობელოისა თქვენისანი რბევითა და ტაცებითა და ამისთვის ბრძანეთ აწ ნუ იქმნების, და საზრდო მეძებართა, მწევეართა და ნაგაზთათვის ესრედ განწესდეს.

მიეცით ბრძანება ყოველთა სამფლობელოისა თქვენისა მოურავთა, რომელ მათ-მათ სამოურავოშიდ მოიწიონ სიმინდი, რომელმანმე ასი ქილა, რომელმანმე ოთხმოცი და რომელმან-მე სამოცი და ორმოც და ათს დაბლა კი ნურავინ მოიწევს და იმ მოწეულს სიმიდს კურძუალთ-უხუცესი შეკრებდეს ან-გარიშით, ექვსის თვის საკმავს შეკრებდეს საზამთრო სასახლე-შიდ და ექვსი თვის საკმავს საზაფხულო სასახლეში და ამით გამოიზრდებოდეს სამთარ და ზაფხულ მეძებარნი, მწევეარნი და

ნაგაზნი და ნუ შეიწუხება კურძუალთაგან ხალხი, რომელიცა ერთხმად ღაღადებენ კურძუალთაგან დიდსა მწუხარებასა, და ესე არა არს შესამატ სამფლობელოს მართებელობისა თქვენისა, და ესრედ განაწესეთ ვითარ აღვწერე. კურძუალთ-უხუცესსა და კურძუალთ მიეცემოდეს საკმაო ულუფა განწესებით ყოვლის იჯრისა თქვენთა ბედელ-მარანთაგან და სამზარეულოთგან და კურძუალი თავის სახლში დაამზადებდეს და ესრეთ გამოიზრდებოდენ.

ბაზიერთათვის

დაადგინეთ ერთი ბაზიერთ-უხუცესი და რამდენიც ქორი გეყოლოსთ, იმდენი ბაზიერი, და ამათგანცა დიდი შეწუხება არის სოფელსა და ყოველნი დაკლებანი სოფლისანი და შეწუხებანი მრჩობლადვე მოსაკლებელ არის თქვენის უგანათლებულესობისა, და ამისთვის ესრეთ ბრძანეთ: მეძებარნი, რომელიცა ეყოლებათ ბაზიერთა, ისინი უწინარეს ამისა, რომელიც დაესწერეთ საზრდოდ მეძებართათვის, იქიდან გამოიზარდოს, რომლითაც სხვანი მეძებრები გამოიზრდებიან; და ქორი გამოიზრდებოდეს, რომელიც თქვენსა შინა დაიკვლიან საკვლელნი მისის ნაკუთალ გულითა, როგორც აქამომდე იყო განწესება, და სოფელსა და ხალხს ქათმის წართმევით ნუ შეაწუხებენ. ბაზიერთ-უხუცესსა და ბაზიერს მიეცეს ულუფა ბედელ-მარანიდამ და სამზარეულოდამ და იგინი მათ სახლში გააკეთებდენ და ამით იცხოვრებდენ და სოფელსა ნუ შეაწუხებენ.

გვამის მცველთათვის

რიგი არის უნდა გახლდეს გვამის მცველად სამხედროთაგანი მარჯვე მამაცნი, რამოდენიმე კუთილ-შობილთაგანი თუ-მცა გახლავლარან მრავალნი, რომელსა უწოდებთ შინა ყმად, მაგრა გახლავს ერთობ მრავალნი და უწესოდ და აწუხებენ სოფელთა მესადგომობითა და ცხენის ჩაბმითა, თუ სხვა-და-სხვა მოქმედებითა და ყოველნი სოფლისა დაკლებანი და შე-

წუხებანი მოაკლდებიან თქვენის უგანათლებულესობის დიდებასა და სახელსა და ამისთვის ესთა ინებეთ: გამოიჩინეთ ოც და ოთხნი კეთილ-შობილთაგანი კარგნი მარჯვენი კაცნი და მიეცით თავად ორნი თავადის შვილნი, ისიცა კარგი მარჯვე ჭაბუკი. ერთი თავადის შვილი და თორმეტი აზნაურნი გახლდეს ექვს თვეს, და ერთი თავადის შვილი და თორმეტი აზნაურნი მეორესა ექვსსა თვესა და ესრეთ შეასრულებდენ მომქცევსა წელიწადისასა. იყონ იგინი ტანითა და შესამოსითა სხვათა შორის განსხვავებულ და ეგრეთვე კარგითა იარაღებითა და კარგის ცხენებითა. მათი ცხენები შეინახებოდეს სადაცა უწინარეს ვსთქვით სასახლესა შინა თქვენსა, ახორსა დაიბოდენ იმა საზრდოთი, რომელიცა ამის წინარე დავსწერეთ. ესენი გახლდეს მოუცილებელადა ყოველს ჟამს, დაბრძანდე, მახლობელ თქვენსა დასდგენ, იარებოდეთ და შორი-ახლო მოგვეყვებოდენ და ოდეს დაიძინებდეთ, ექვსი ერთსა კარსა და ექვსი ერთსა კარსა დასდგებოდენ მცველად თქვენდა და უბრძანებლად სახლსა შინა თქვენსა არავის შეუშობდენ თვინიერ ფარეშთა და მათთა უხუცესთა. ესენი ნუ გაიგზავნება ნურცა ბოქაულად, ნურცა წიგნის წამლებად და ნურცა ნურას საქმესა ზედა, ყოველთვის მოუცილებელად გახლდენ, ჰქონდესთ ამათ თქვენთა სასახლესა შინა სახლი ერთი მახლობელ სახლისა თქვენისა და იყოფოდენ მას შინა. ესენი გამოიზრდებოდენ ესრეთ: ამათი უფროსი თავადი, რომელიცა იქმნება იმ თვეების დეჟურნად იგი დაჯდებოდეს თქვენსა სუფრასა ზედა და იმა აზნაურთა ყავდესთ ერთი ბიჭი მზარეული მიჩენილი თქვენსა სამზარეულოსა შინა საკუთრად ამათდა და თვისად გაუკეთებდეს მისსა კმაყოფილსა განწესებულსა ულუფასა და მათ მიჩენილსა სახლსა შინა დასხდებოდენ და იქ მიიღებდენ, და ესრეთ იქმნას განწესება ამათი.

მესტუმრეთა და მზარეულთათვის

დაადგინეთ მესტუმრე ორნი და მზარეულნი ორნი უფროსი და ორნი უმცროსნი. ამასთან ორნი გასაზრდელნი მზარე-

ულნი კიდევ უმცირესი და ამასთან ორნი ლომის გამკეთებელნი მელომირცხილე და ორნი ხაბაზნი; ერთი მესტუმრე, ერთი პირველი მზარეული, ერთი მის ქვეით მზარაული, ერთი სასწავლებელი მზარეული, ერთი მელომირცხილე და ერთი ხაბაზი, ესენი ერთსა ექვსსა თვესა იმსახურებდენ და ეგრეთვე ამ რიცხვით მესტუმრე, მზარაული და სხვანი გამოეცვლებოდენ და მეორესა ექვსსა თვესა იმსახურებდენ და ესრეთ შეასრულებდენ მომქცევსა წელიწადისასა.

ახლა განწესება არის, რომ ყოველის სასახლიდან გამოიყვანებენ მოჯალაბეს და ისინი ზიდვენ შეშას სამზარეულოსა შინა, ზომელიც საჭირო არის და ესე დიდი მწუხარება არის მოჯალაბისა. აკლდება სასახლისა მუშაობასა შესაძენსა და ვერცა საკმაოდ მოიტანებენ შეშასა და ესე ბრძანეთ, რომ აღარ იქმნას ესე ძველნი განწესებანი და ამისთვის ასე ბრძანეთ და ასე იქმნას.

რომელსაცა სასახლესა შინა დაბრძანდეთ, იქაურს მოჯალაბეს მიეცეს და მიებაროს ერთი კარგი უღელი ხარი ანუ ორი და ის ხარი ნურაფერზედ სხვად ნუ მოიხმარება, თვინიერ შეშის მოტანისა და ისი მოჯალაბე იმ ხარით მოიტანდეს შეშასა სამზარეულოსა შინა და იმითი იქმნებოდეს მზადება საქმლისა და ესრეთ განწესდეს შეშისათვის და სხვათა მოჯალაბეთა მიეცეს თავისუფლება და ირუშავონ თქვენთვის სასახლესა შინა. ქონდესთ ყოველნი კმაყოფილებით იარაღნი და ჭურჭელნი სამზარეულოსანი სპილენძის თუ სხვისანი და გაუფრთხილდენ, რომ ცუდათ არ დაამტვრიონ და როდესაც დაძველდეს და ანუ დაიწვას და დატყდეს, მაშინ ანგარიშით ხაზინიდან გამოიცილებოდეს და ნაკლულევანი შესრულდებოდეს:

ხარცისათვის, რომელიცა მაჩქესთ ძველისა წესისაებრ

საწესოსა რომ უძახიან, ესე დიდათ აბრკოლებს თქვენს სუფრას და ხარჯსა და ამისთვის ბრძანეთ, რომ საწესოს ნურვინ ადიდებს და რაც დაიკლას ყოველს კაცს მიეცეს მათ-მათი წილი უფროსად და უმცროსად და საწესო ნულარ აიღების, რომლი-

თაც დიდი სიუხვე მიეცემის ხორცსა საზოგადოდ საწილოსა და ამა საწესოს აღებითა სახლსა თქვენსა მრავალნი არიან მშიერ და მრავალნი კმაყოფილ, რომელი ესე არ არის კანონიერ და ვითარ დავსწერე, ესრეთ ინებოს უგანათლებულესობამან თქვენმან.

რაიცა ტყავიანი რაიმე დაიკლოდეს სახლსა შინა თქვენსა, ყოვლისა ტყავი მიჰარდეს ზაზინადარსა და მით შეკრიბოს სასარგებლო რაიმე სახლისა და კვირის ტყავი და თორმეტის საუფლო დღესასწაულისა და არა სხვისა გაუჩინეთ მზარეულთა და მოხელეთა ვისდამიც ჯერ იყოს და ესეცა მათი შრომისათვის.

დიდი უწესოება არის ესე, რომ გამოიტანებენ დასარიგებელს ხორცს ჩელტითა და არის იმაზედ ერთი ვაება და ერთი ხმიანობა და შეკრებულება და სხვა-და-სხვა შუღლი და ამბოხი და უწესოება; ამისთვის ბრძანეთ, რომ ნულარ იქნების ესე სასაცილო უწესოება და ამისი ასე ინებეთ: რაც რომ დასარიგებელი იქმნებოდეს ხორცი, მისცემდენ სამზარეულოდამ მათ-მათ ულუფას, რომელსამე მოზარშულსა და რომელსამე ნედლად, მაგრა ხრიალითა და უწესოდ ნურცა იქ მისდგებიან და ეგრეთვე იქნებოდეს პურისათვისცა და სხვათა დასარიგებელთა საზოგადოთ ულუფათათვის.

მესტუმრე, მზარეულნი და ხაბაზი გამოიზრდებოდეს თქვენისა ქარხნისა ულუფითა და ესრეთ დასდგეს მზარეულთ წესი.

ღვინისა მოხელეთათვის

დაადგინეთ ერთი მეღვინეთ-უხუცესი, და სამი მეღვინე, ექვს თვეს სამი და მეორე ექვს თვეს კიდევ სამი და ესრეთ შეასრულონ წელნი სრულნი. ამათ მიებარებოდესთ ყოველნი ღვინონი და სცვიდენ სამეღვინოსა შინა რიგიანად და რიგიანადცა ხარჯევდეს.

მეღვინეთ-უხუცესი შემოკრებდეს დროსა მაკრობისასა ღვინოს ყოველს სოფლიდამ რიგიანის ანგარიშით და ექვსის თვის საყოფს შეინახვიდეს ზუგდიდს და ექვსის თვისას მეორე სასახლესა შინა.

ოდეს იქნებოდეს მოსთვლება ღვინისა, მაშინ, სადაცა იყოს სამკვიდრო მამული თქვენი, იქ წარგზავნიდესთ სარწმუნოსა კაცსა და რიგიან და უკლებლად მოაკრეფინებდეს და რიგიან შენახვინებდეს და განაზრგვდეს თეთრსა და შავსა და ცალ-ცალკე შეინახვიდეს.

უბრძანებდეს მელვინეთ-უხუცესი და ჭურს კარგად გაარეცხინებდეს, რომ ღვინო არ წახდეს, თორემ ან ჭურმა წახდინოს ღვინო ან ისე მოიქცეს, რაც ღვინო მოუვლელიობით წახდეს: სულ მელვინეთ-უხუცესმან გარდაიხადოს. მელვინეთ-უხუცესი უბრძანებდეს სადაც ბატონის მამული არის და ვისდამიცა ჯერ იყოს დააშენინებიებდეს, აწმენდიებდეს და ამუშავებიებდეს, რათა უმეტეს ნაყოფიერ იქნას და გამრავლდეს მოსავალი ღვინისა.

მელვინეთ უხუცესი ეძებდეს გასასყიდელსა მამულსა და იყიდდეს ხაზინიღამა. მელვინეთ-უხუცესი ყოველს ოთხ თვეზედ მისცემდეს ანგარიშს სახლთ-უხუცესსა და სახლთ-უხუცესი იმ ანგარიშს თქვენს უგანათლებულესობას მოართმიდეს ოთხ თვეზედ.

მელვინეთ-უხუცესი და მელვინე გამოიზრდებოდეს თქვენის ქარხნის ულუფიღამ და ესრეთ დასდგეს მელვინეთ წესი და გარიგება.

სტუმართ გამგეთავის

დააყენეთ სახლსა შინა თქვენსა ერთი კეთილ-შობილთაგანი მარჯვე გამოცდილი კაცი სტუმართ-გამგე და ახლდეს მას ერთი უმცირეს მისსა აზნაურიშვილი და სამი ბიჭი მოსამსახურე:

შიებარებოდეს მათ სტუმართათვის სახლი ორი უკეთესი და უდარესი, ჰქონდესთ სტუმართათვის ყოველნი სუფრის იარაღნი: ორი თასი, ერთი აზარფაშა და ორმოცი საინი, სუფრა ჩითისა და ხისა, და შეინახდენ რიგიანათ არამც ურიგოთ არა გატყდეს ან არ დაიკარგოს და თუ ურიგოთ გატყდეს და ან დაიკარგოს სტუმართ-გამგე გარდინდიდეს და თუ დაძველდეს ის კი ხაზინიდან გამოცვალოს და ნაკლულევანი აღავსოს.

მიეზაროსთ სტუმართათვის ორი კარგი ნოხი და ერთი ქეჩხ სტუმართათვის სხვანი ქვეშაგებელნი.

კვალად მიეზაროს ტაშთი, თუნგი და ყოველი სამზარეულოს იარაღი და მისი მზარაული.

ოდეს მოვიდეს სტუმარი, ნუ დასჭირდების ბრძანება, მსწრაფლ მიეგებოს, სახლში ჩამოახდინოს, ცხენები მეჯინიბეს მიუბაროს და მოგახსენოს თქვენ, თუ ვინ არის და ვითარი კაცი არის.

შემდგომ ამისა გამოართვას სარდო სახლთ-უხუცესსა და მიჩენილსა მზარაულსა გააკეთებინოს და დროზედ მართვას და ვითარიც კაცი იყოს მათ-მათი ხარისხად პატივის-სცემდეს და უზრუნველ ამყოფებდეს, რათა არა იქმნას ზრახვი სახლისა და ესე ესთა გარიგდეს და ოდეს დაიდგინება სტუმართ-გამგე და ესე მცირე ჩემ მიერ წინადადებანი განიკარგვიან, მაშინ მრავალნი უნათლესნი განგებანი და წესნი მიეცემიან, რომელიცა დიდი საქებელ იქმნების თქვენი და სახლისა თქვენისა ესე ვითართა წესდებულებითა.

ოდეს არ იყოს სტუმარი, მაშინ სტუმართ გამგები და ხელ-ქვეშეთნი მისნი გამოიზრდებოდეს თქვენითა ულუფითა, მიეცემოდეს დაუმზადებელი ბედელ-სამზარეულოდამ და ისინი მათს ჩენილ მზარეულს გააკეთებინებდენ და ესეთ გამოიზრდებოდეს სტუმართ-გამგე და ხელქვეშეთნი მისნი.

სახლთ-უხუცესათვის

იმყოფებოდეს სახლსა შინა თქვენსა სახლთ-უხუცესი. სახლთ-უხუცესი ამისთვის ეწოდების, ყოველსა სახლსა უნდა უყურებდეს, სახლის გაწყობილებასა, სასმელსა და საქმელსა კანონიერად დახარჯვასა, სტუმრისა პატივისცემასა და ყოველსა სახლისა თქვენისა კეთილ-განწყობილებასა და საქებელსა საქმესა და ემკაცროდეს ყოველსა სახლისა თქვენისა სასირცხოლსა და უკადრსა საქმესა.

სახლთ-უხუცესა თანა ამს, რომელ შემოკრებდეს ყოველსა საჭიროსა საქმელსა და სასმელსა ექვსის თვის საყოფს ერთ სა-

სახლესა შინა და ექვსი თვისას მეორე სასახლესა შინა და ანგარიშით შეკრებდეს, არამც დაკლებულ არ იქნას ის ექვსი თვისა მიჩენილი საზრდო და დახარჯოს ყოველივე ანგარიშითა სტუმარსა თუ შაინძელსა ზედა და ყოველსა მეოთხეს თვესა ანგარიშსა მოგართმევდეს დახარჯულისა და დაშთომილისასა.

როდისაც ახლის შემოსვლა იქმნეს ღვინისა და ღომისაჲ მას ყანსა წარავლინოს სახლთ-უხუცესმან კაცი სარწმუნო სოფლითი-სოფლად და მობოჭოს ყოველი დებულნი გარდასახადი და შემოკრიბონ სასახლესა შინა მის-მისი მხრის მის-მისსა სასახლესა შინა და ქონდეს კარგი ბედელ-მარანი და შეინახებოდეს მათ შინა ანგარიშითა და წყვითა და თვინიერ ამა დებულთა გარდასახადისა ნურა გარდახდების ხალხსა ამისათვის, რომელ ხალხის სიღარიბე დიდად დაღარიბებს სახლსა თქვენსა, მერწმუნენით და უბრძანოს სახლთ-უხუცესმან იმა ჩენილთა გარდამხდელთა ბოქაულთა, რომელ არა რაიმე სხვა იუსამართლოვოს სოფელსა შინა და თუ იკადნიეროს და შეაწუხოს ხალხი, მაშინ რისხვით მოკითხოს სახლთ-უხუცესმან.

სახლთ-უხუცესი ან თვითონ წავიდოდეს ანუ მაგიერ კაცს წარგზავნიდეს ყოველსა სოფლითი-სოფლად და ანახვინებდეს ყანასა, სადაცა არს მუშაობა სამთავრო და საკმაოსა ყანასა დაადებინებდეს და საკმაოსა მოაწვევინებდეს და ეგრევე მოსთვლებისა დროსა დაასწრებდეს სარწმუნოსა კაცსა და ოდეს შეკრიბონ მომავალისათვის სამუშაოსა საკმელ-სასმელსა საკმაოსა დაუტევებდეს და სხვას წყვითა და ანგარიშითა მოატანინებდეს სადაცა დანიშნულ არს სასახლე და იქ შეინახდეს.

სახლთ-უხუცესისა ვალი ყოველთა უფრო ეს არის, რათა შეიტყოს ანგარიშით თუ რამოდენი იკმევებენ სასმელ-საკმელი წელიწადსა შინა და იმ ანგარიშითა და იმა წყვითა შემოკრებდეს და დახარჯვიდეს, თორემ უანგარიშო ხარჯი სახლთ-უხუცესისა დიდი სირცხვილი არის და უგონებობა და ყოველნი ხარჯნი გაფუჭებულ იქმნების და სახლიცა მშიერ იქმნების და ესე სარცხვინელ არს სახლთ-უხუცესისა.

სახლთ-უხუცესს ახლდეს ერთი აზნაური გამოცდილი კაცი მისდა ნაცვლად ზედა-მხედველი ყოვლისა საქმისა და ორ-

ნი მოსამსახურენი და ესე სახლთ-უხუცესი და მხლე მისი გამოიტანდეს მისსა საკმაოსა ულუფასა და გააკეთებდეს და ამითი გამოიზრდებოდეს და ესრეთ დასდგეს სახლთ-უხუცისა საქმენი.

ესე საკმაო არს ჩემგან მოსახსენებელად სასახლისა სვიტათის, რომელსაცა ამის ნაკლულევანსა თქვენ აღავსებთ და გაუსწერებელსა განმართავთ და კეთილ წესიერებითა განკარგავთ.

ამასთანავე მწადოდა რათა უკანათლებულესისა მეუღლისა თქვენისა დედოფლისა მოსამსახურეთა თვისცა აღმეწერა, გარნა არღა შევრაცხე საჭიროდ. ოდეს განიხილავს ამა ჩემსა მოხსენებასა თვით, საქებელითა გონიერებითა თვისითა მისწვდების და განსჯის თუ რომელი და რაოდენნი საჭირო არიან მათთვის მსახურნი და მოხელენი და თვით იგი დაადგინებს და განაგებს ვითარ ჯერ არს და მე ესე ვითარისა იმედუღმა დაუტევე აქა აღწერაჲ.

სასახლისა სამღვდელთა სვიტატის

იყოს სახლსა შინა თქვენსა მოძღვარი თქვენი და ახლდეს მას ერთი არხიდიაკონი და ერთი დიაკონი და ორი ფურეში და ერთი მზარაული.

მიეცემოდეს წელიწადსა შინა მოძღვარსა თქვენსა შესაფერი ხალათი მას და აგრევე მისსა არხიდიაკონსა.

ყოველნი დიდნი საუფლონი დღენი და დღენი ცერემონიათანი გარდაიხდებოდეს მოძღვართა თქვენთაგან უკეთუ არა იყოს არხიერი და ქონდეს მოძღვარსა თქვენსა ნება მიცემულ, რომელ სასახლისა ეკლესიასა შინა გაუვიდოდეს ყოველნი ბრძანებანი სხვათა სამღვდელთა კარისა თქვენისათა.

დაიდგინეთ სახლსა შინა თქვენსა დეკანოსი ერთი პირველი ენქეროსანი და მეორე მღვდელი უმცირეს მისსა და ერთი სასახლისა არხიდიაკონი და ორნი დიაჩოქი და სამნი მგალობელნი სასახლისანი.

ამათ მიეცემოდეს წელიწადსა შინა თქვენგან მათ-მათი შე-
საფერი ხალათი, ესენი გამოიზრდებოდეს თქვენისა ულუფითა,
მოძღვარსა თქვენსა მიეცემოდეს ბედელ-სამზარეულოიდამ და-
უმზადებელი ულუფა საკმაყო და მისი მზარეული დაამზადებ-
დეს და ამით იქმნებოდეს გამოზრდა მოძღვრისა და მისთა მხლე-
თა; ხოლო დეკანოსნი, დიაკონნი და მგალობელნი ესენი თქვენ-
თა ულუფათაგან. და ოდეს მიზეზითა რაიმეთი არა დასხდენ
სტოლსა თქვენსა ზედა, მაშინ მესტუმრემან თქვენმან პატივით
მიართვას ყოველნი დამზადებულნი სანოვაგენი ვითარ ჯერ
არს და ესრეთ გამოიზარდონ.

იყოს სასახლისა ეკკლესიასა შინა ყოველნი სახმარნი
საღმრთო ჭურჭელთანი ყოველნი სირმისა და ოქროისანი და
ამასთან ორნი სირმისა სურანი, ერთი ღვინისა და მეორე წყლი-
სათვის, სხვათა თანა საღმრთოთა ჭურჭელთა ესეცა უეჭველად
უნდა იყოს.

შემდეგ ამისა წიგნი საეკკლესიონი უკლები, შესამოსელ-
ნი სამღვდელონი ორნი მღვდლისა, ორნი დიაკვნისა და ორ-
ნი დიაჩოქისანი. ერთი მღვდლისა, ერთი დიაკვნისა და ერთი
დიაჩოქისა იყოს უმძიმეს მეორისა სადღესასწაულოდ და მეო-
რე უდარეს პირველისა საყოველთაო დღეთა სახმარი.

გინადგან სამღრთო და სამღვდლო წესდებულება გვი-
ბრძანებს ლიტურგიასა შინა უსისხლოდ მსხვერპლად მხოლოდ
ლიტონსა ხორბალსა და ფერ შვენიერსა, უხადოსა ღვინოსა,
ამისთვის ებრძანოს სახლთ-უხუცესსა, რომე საგანგებოდ ამისა
შეინახებოდეს ყოველითურთ წმინდა პური და ღვინო საყოფნე-
ლი სრულისა წლისა, რომელ თვინიერ იმისა არა დაიხარჯო-
დეს და იყოს დამარხულ ამა სამღრთოთა მსახურებისათვის.
გამოიანგარიშეთ წელიწადსა შინა რაოდენი საკმაყო იქნებო-
დეს სანთელი და საკმეველი და იყიდებოდეს ხაზინიდამ და
ოთხ-ოთხისა თვისა გინა ნახევარ წლისა საკმაყო მიებარებოდეს
დეკანოსსა და დახარჯვიდეს წესრერად და დახარჯვისა შემ-
დგომად კვალად მიებარებოდეს რიგიანის ანგარიშითა.

ყოველნი სამკაულნი საეკლესიონი წინათ ამისა აღწერილი მიებარებოდეს ანგარიშითა პირველსა დეკანოსსა და იგო გაუფრთხილდეს, წმენდდეს, აკეთებდეს და დაძველებულსა მოხსენებით გამოცვლიდეს და ესრეთ იქმნეს წესდებულება სასახლისა სამღვდლოთა სვიტათათვის, ხოლო რაიცა მაკლს მე ამას შინა, გონიერება თქვენი აღავსებს და კეთილად განკარ გავს.

საზოგადოდ მამულისა მსახურთა და მოხელეთათვის

გამოირჩიეთ სამფლობელოსა შინა თქვენსა ოთხნი კეთილნი გვამნი გამოცდილნი, მკოდნენი და უქრთამონი და დაადგინეთ მრჩეველად, რომელსა ევროპიელნი უწოდებენ კამიტეტი. ახლდესთ ამა ოთხთა მრჩეველთა ორნი უცხო მწერალნი და ესენიცა დაცულნი გვამნი.

ახლდესთ ამა ოთხთა მრჩეველთა თითო ან ორ-ორნი მოსამსახურენი და ერთი მზარაული.

მიეცემოდესთ ამათ ულუფა დაუმზადებელი და ამათი მიჩენილი მზარაული დაამზადებდეს და მრიღებდენ და ამით გამოიზრდებოდენ.

ჭკონდესთ ამათ სამყოფი სახლნი ერთად ანუ ცალ-ცალკე მათთვის და მათთა მსახურთათვის.

იყოს ერთი სახლი სამრჩეველო, რომ თვინიერ რჩევისა ნურვინ შევალს და იყოს სახლსა მას შინა სტოლნი და საწერელნი და სამწერლონი და ქალაღი და სხვანი სახმარნი.

არჩევდენ ესე მრჩეველნი, ფიქრობდენ, მიურულებელად აძლევედენ თავსა მათსა დიდსა გამოძიებასა შინა საზოგადოდ სამფლობელოისა თქვენისათვის თუ რა უმჯობეს არს, ანუ რა გაამდიდრებს სამფლობელოსა თქვენსა, საიღამ შემოვა ბედნიერება და გამდიდრება ხალხისა ამათ მიურულებელად ფიქრობდენ და არჩევდენ.

არჩევდენ მეზობელთა გარემოთათვის თუ რა უმჯობეს არს.

რომელიცა საქმენი გამოსაძიებელნი შეხვდეს თქვენსა უგანათლებულებობასა, იმა საქმესა მისცემდეთ მათ მრჩეველთა

გამოსარჩევლად და გამოარჩევდენ თუ რომელი უმჯობეს არს და გამოარჩეულსა მათსა დასწერდენ და მოაწერდენ ოთხნივე ხელსა და თავის დროსა წარმოუდგენდენ თქვენსა უგანათლებულესობასა და თქვენ მხილველი მისი, რომელიცა ჯერ არს დაამტკიცებ და რომლიცა არა ჯერ არს უარყოფთ. ხოლო მას დამტკიცებულსა თქვენსა გარდასწერენ კანცელარიასა შინა თქვენსა და კოპიასა დაიტევებენ მრჩევლობისა ჟურნალსა შინა და თვით ასლსა თქვენ მოაწერთ ხელსა და ანუ კომიტეტი დასამტკიცებელად, და უბრძანებენ საქმესა მას შესასრულებელად ვისდამიცა ჯერ არს და ესრეთ შესრულდება საქმენი კომიტეტთან, ესე იგი მრჩეველთან.

მოწყალეო ხელმწიფეო, გონიერებით იგრძნეთ ესე რომელ დიდი განსვენება არს თქვენი და სასარგებლო მამულისა გარნა მათ კომიტეტთა დიდი საზოგადო ტვირთი კიდავენ რათა არა წარუწყმდესთ ერთი რომელიმე საქმენი საკუთრად თქვენი და ანუ საზოგადოს მამულისა განუნახველად ვინადგან ყოველნი საქმენი სამთავრონი და ანუ მამულთა თქვენთანი ყოველნივე მათდამი დამოკიდებულ არს, და აჰა იფიქრეთ თუ რაი ღვეწანი და მიურულებელნი მეცადინოებანი მართებსთ მათ კომიტეტთა ესე იგი მრჩეველთა, და თუ ესთა არა ფრთხილ იქმნენ მაშინ სიტყვა უნდა მისცენ ღმერთსა და მთავრობასაცა.

სასამართლოთათვის

დაადგინეთ კაცნი გულისხმიერნი და მოშიში ღვთისა და უქრთამო, გარნა სადაცაა შიში ღვთისა მუნ არცა ქრთამი იქნება. ასე ვითარნი ორნი მოსამართლენი მოუცლელად თქვენს კარზედ იმყოფებოდენ.

ყავდესთ ამათ ორნი გამოცდილნი მწერალნი, ახლდესთ თითო ან ორ-ორნი მსახურნი და ერთი მზარაული, და მიეცე-
მოდესთ ამათ ულუფა დაუმზადებელი განწესებული ყოვლის იჯრისა და გააკეთებდეს მათი მზარაული და მით გამოიზრდებოდენ.

ქონდესთ სახლი სამყოფი თავისათვის და მსახურთა მათათვის.

იყოს ერთი სახლი სასამართლო და იმა სახლში თვინიერ სამართლისა მისსა დროსა ნურვინ შევალს.

იღგეს სახლსა მას შინა სტოლნი, და საწერელნი სამწერლონი და ქალაღი დაიწერებოდეს მას შინა ყოველნი გაჩენილნი და განსჯილნი სამართალნი და იგი გარდაწყვეტილნი საქმენი შთაიწერებოდეს ჟურნალსა შინა; ერთი მიეცემოდეს მოდავეთა და ერთი შთაიწერებოდეს ჟურნალსა შინა და შეინახებოდეს სასამართლოსა შინა.

ოდეს გარდასწყდეს სამართალი, ექმნეს ბრძანება ბოქაულთ-უხუცესსა და ბოქაულთა და აგრევე მოურავთა და მოხელეთა, რომელ ოდეს მისწერდეს მდივანბეგნი უსმენდენ და მდივანბეგი მისწერდეს ამათ ხსენებულთა ვისდამიცა ჯერ იყოს და იმა გარდაწყვეტილსა საქმესა შეასრულებდენ მდივანბეგისა მიწერთა, და იმ მდივანბეგისა მიწერილსა წიგნსა შეინახვიდენ და შემდგომად, რომელსამე დროსა წარმოგიდგენდენ.

რომელიცა სამართალი გაჩნდეს მოსამართლეთაგან ნურვინ ვიკადნიერებს გარდახდომასა, წიანააღმდეგობასა და დარღვევასა მისსა ნურცა თქვენ, მოწყალევე ხელმწიფევე, და ნურცა სხვანი ნურა რომლითამე მიხედვითა.

ექმნების მოსამართლესა ჰქონდეს სამართალთა შინა შეცდენა, მაშინც ესთა ნუ დაირღვევის, მოაღებინეთ იგი განჩინებისა წერილი, განიხილეთ და თუ მოსამართლეთ ექმნას განდრეკილება, მაშინ მოსამართლეთა მოეკითხოს დიდის რისხვითა და გარდახდევინებითა, და თვინიერ ამისა განჩინილნი სამართალი მოსამართლეთანი ნუ დაირღვევის ნურა საქმითა ნურცა დიდთაგან და ნურცა მცირეთაგან, მიხედეთ ბრძენი რასა იტყვის: „ყოველი სამართალი წარწყმდების, საქმე რა წადილისა მიმართ წარვალს“.

სრულიად სამფლობელო თქვენი განყავით ოთხ ოკრუგად, ესე იგი ოთხ სასამართლოდ: ერთად ავხაზეთი ზედ-წოდებით სამურზაყანო; ორად ოდიში, ერთად ხობის წყალს გაღმართი

და მეორეთ ხობის წყალს გამოღმართი, ესე სამი, და მეოთხედ ლეჩხომი სვანეთიანად.

დაადგინეთ ერთი მოსამართლე სამურზაყანოს, და ყავდეს ერთი მწერალი თანაშემწედ მისსა, და იმყოფებოდეს სამურზაყანოს ბოქაულათ ოთხნი მარჯვენი კაცნი და არიგებდენ საქმესა ვითარ ჯეროვანი არს.

ავხაზეთისა მოსამართლესა ქონდეს ნება მიცემული, რომ ორას ყურუშამდე სამართალსა თვით გარდასწყვეტდეს, და ორასის ყურუშის უმეტეს რაც იქმნეს, კარის მოსამართლესთან გამოგზავნიდეს და კარზედ გარიგდებოდეს, და როდესაც კარის მოსამართლე გარდასწყვეტს, მაშინ კარის მოსამართლე უბრძანებს ავხაზეთისა ბოქაულსა და გაარიგებს ბრძანებითა კარის მოსამართლისათა თუ ვითარ გარდასწყდა.

ერთი მოსამართლე და ერთი მწერალი და ორი ბოქაული იყოს ხობის-წყალს გაღმართ, და ამის მზგავსად გამოღმა და უგრეთვე ლეჩხომს.

ამათ ჰქონდეს ნება ასის ყურუშისასა თვით ისინი გასამართლებდეს და გარდასწყვეტდეს და მიაცემინებდეს, და ასის ყურუშის უმეტესი რაც დარჩეს სასამართლოთ, მაშინ კარის მდივანბეგებთან წარგზავნიდენ და კარის სასამართლოდამ გარდაწყდეს მათი საქმე, და ვისდამიცა ჯერ არს კარის მოსამართლე მისწერს და გაარიგებინებს იმა საქმესა.

ისი ოკრუგის მდივანბეგი და ბოქაული უყურებდეს მათდამი რწმუნებულთა სოფელთა, ანუ ერთმანეთს არ ემტერონ ან ერთმანეთს არ მძლავრონ ისე რიგით მოუარონ სოფელსა და ქვეყანასა, და ესრეთ იქმნას სასამართლოსა საქმისა განკარგვა.

ხაზინადრათავის

დაადგინეთ ერთი გონიერი და არეხმეტიკისა მცოდნე კაცი ხაზინადრათ, რომელსაცა მიებარებოდეს ყოველნი გამოსავალი სამთავროისა თქვენისანი თვინიერ სასმელ-საჭმელთა.

მიებაროს ბაჟი, იჯარა, საური, საბოქაულო ჩამოსარჩენი და ყოველნი სამთავრო გამოსავალნი თქვენნი.

ყავდეს ხაზინადარსა ერთი კარგი მწერალი თანაშემწედ. ახლდეს ხაზინადარსა ერთი თუ ორი მოსამსახურე და მზარაული.

მიეცემოდეს ხაზინადარსა ულუფა დაუმზადებელი სახლთ-უხუცისაგან გაჩენილი ყოველის იჯრისა და განწესებული და გააკეთებდეს მზარაული ხაზინადრისა და იმით გამოიზრდებოდეს ხაზინადარი და მხლენი მისნი.

ჰქონდეს სახლი სამყოფი ხაზინადარსა და მხლესა მისსა.

გააკეთეთ ერთი სახლი კარგი და მაგარი სახაზინო და შესანახავი ნივთთა სახაზინოთა და ებარებოდეს ხაზინადარს, რათა მას შინა შეინახოს ყოველნი ნივთნი ხაზინათანი.

ხაზინადარს თანა აძს, რათა საქებულისა და რიგიანის ანგარიშით ხარჯევდეს ხაზინასა, და ეცდებოდეს წლის გამოსავლისაგან მოარჩინოს რამოდენიმე და ის მოარჩენილი ეცადოს, რომ გაამრავლოს და ამთავნოს.

ხაზინადარსა თანა აძს, რომელ ეძიებდეს გამოსავალსა სამთავროსა და მამულისაგან გამოსავალსა. და უმეტეს ერთა ფიცხლად ეძიებდეს თუ საიღამ გამრავლდება ხაზინა. ანუ საიღამ შეემატება.

იცი თუ მთავარსა და უფრორე სახლსა თქვენსა რამოდენი გაულის საჩუქრად ცხენი, თოფი, თუ სხვა ნივთები; ამისათვის განღვიძებით იყოს ხაზინადარი და ეძებდეს თოფსა, ცხენსა და სხვათა ნივთთა, რათა იეფად იყიდდეს თოფს, მებაჯრეთ მიაბარებდეს და გააკეთებდეს, რანიცა ნაკლულევან არს, და ცხენს მზინდართ-უხუცესსა და გაუსუქებდეს, და ესენი დროზედ ყიდულის ფასის უმეტეს მოიხმარებდეს და ამით სარგებლობა იქმნეს.

ხაზინადარს თანა აძს, რათა ეძიებდეს სადაცა შეიტყოს გასასყიდი მამული, და ანუ ადგილი, ანუ გლეხი თუ კაცის სული, იყიდოს, შემატოს მამულსა სამთავროსა, რათა მით სარგებლობა იქმნეს.

ეცადოს ხაზინადარმა, რომ წლის მოსავლისაგან რამოდენიმე გარდასდვას და იგი წარგზავნოს სტამბოლად ანუ რუსე-

თად, სადაც უმჯობეს განიხილოს, და იქილამ იეფის ფასით მო-
ატანინოს თქვენთვის და თქვენის ჭამილიისათვის ტანისამოსნი
თუ სხვანი საჭირო ნივთნი. აქ სამათ იძლევებიან აქაურნი გამ-
ვაჭრებელნი და იქილამ მოვიდეს იეფის ფასით და იქმნას სარ-
გებლობა კმად საყოფელი.

კვალად განმეორებით ვეტყვი ხაზინადარსა, რათა გულს
მოდგინედ ეცადოს, რომ რამოდენიმე წლის მოსავალზედ მო-
არჩინოს და ისი მოარჩენილი თეთრი ასარგებლოს, და რად-
განაც ერთხელვე დაიდება ხაზინაშიდ თეთრი და ძირი დაე-
ბმის არღა აღმოიხოცების ხაზინა და ამის მეცადინოება ჰყოს
ხაზინადარმა საქებულად თავისა თვისისა.

კვალად ამისთვის ვაიძულებ ხაზინადარსა და განვაკრძა-
ლებ, რომელ მოურულებელად მეცადინებდეს და ეძიებდეს
გამოსავალსა სამთავროსასა, და შესაძინელსა და განსამრავლე-
ბელსა ხაზინისასა.

ხაზინადარსა თანა აძს, რომელ ყოველნივე გონიერების
ანგარიშით დახარჯოს და რაცა შევიდოდეს ხაზინაშიდ და ან
რაც გამოვიდოდეს, დაიხარჯოდეს, ყოველს ოთხის თვის თავ-
ზედ ანგარიშსა მოართმიდეს ხაზინადარი თქვენს უგანათლე-
ბულესობას; ხოლო რაიცა აკლს ამას, თქვენი გონიერება და
ცდანი ხაზინადარისანი შემატებენ და შეასრულებენ.

ბოქაულთ-უხუცესთა და ბოქაულთათვის

იყოს სახლსა შინა თქვენსა მოუცილებლად ბოქაულთ-
უხუცესი და ყავდეს ერთი კარგი მწერალი და ახლდეს ორი
თუ სამი მოსამსახურე, და ამასთან ოთხი ბოქაული კეთილ
შობილთაგანი მუდმათ ახლდეს, და ესე ბოქაულნი სამ-სამ თვე-
ზედ ოთხ-ოთხნი ერთმანეთს გამოეცვლებოდეს, ესრეთ დას-
დვან წესი და განკარგულება.

ჰქონდეს სახლი სამყოფი ბოქაულთ-უხუცესსა და ბოქა-
ულსა.

მიეცემოდეს საკმელი და სასმელი ერთხელვე განჩენილი
სახლთ-ხუცისაგან საკმაგო, და ბოქაულთ-უხუცესისა მზარაული

დაამზადებდეს და ბოქაულთ-უხუცესი და ბოქაული ამით გამოირზრდებოდეს.

ოდეს გარდასწყდება საქმე, მაშინ ებრძანების ბოქაულთ-უხუცესსა თვით თქვენის უგანათლებულესობისაგან, ანუ რჩევათა, და ანუ მოსამართლეთაგან, და იგი ბრძანებულსა საქმესა ზედა წარგზავნოს ბოქაული და გაარიგებინოს იგი საქმე ვისგან ვითარ ბრძანებიეს, და რაიცა იმა ბოქაულობიდამ გამოსავალი იქმნეს სამთავრო, ისი ბოქაულთ-უხუცესმა ანგარიშით ხაზინადარსა მიაბაროს და წიგნი გამოსთხოვოს ბოქაულთ-უხუცესმა ხაზინადარსა, რომელ ესე და ესე ამოდენი მომბარდათქო, და ისა წიგნი თქვენს უგანათლებულესობას უნდა წარმოუდგინოს ბოქაულთ-უხუცესმა.

რადგანაც მესმის და ნამდვილადცა უწყი, რომელ ბოქაულისაგან დიდი შეწყუბება არის ხალხის და დიდი რბევა, დიდი წართმევა და ავობრება, და საბოქაულოსიცა დიდი გარდახდევინება, ამისათვის ვალი გაქვსთ, მოწყალევე ხელმწიფევე, რათა ბრძანოთ და არღა იქნეს ესე საქმენი, და ბოქაულთ-უხუცესსაცა თანა აძს ესე, რომელ განეკრძალოს და ბოქაულთაცა აღუკრძალოს, რომ ნუ იქმნენ ესე ვითარსა დაკლებასა მამულისასა.

ოდეს წარგზავნიდეს ბოქაულსა, ვისზედაცა წარიგზავნოს ბოქაული, ნუ დააოხრებს და ნუ მოსთხრის და ნურცა რას წაართმევს თვინიერ იმისა რაც გარდასახადი არ დასდებიეს იმა კაცსა, და ის მხოლოდ გარდაახდევოს რაც მოსამართლეთაგან დასდებიეს და გასჩენიეს ვარდასახადი და სხვას ნურას აწენებს, და ეგრეთვე საბოქაულოს ნუ აიღებს უფროს ამისა, რამდენი ათი მარჩილი იქმნეს გარდასახადი ათ მარჩილზედ მარჩილს აიღებდეს, და იმას გარდაახდევებდეს საბოქაულოს ვისაც გარდასახადს მისცემდეს, და გარდამხდელს ნურას თხოვენ. ორივე კერძოთ გარდახთა არ შეიძლება.

იციან ბოქაულთ, რომ ერთხელ რომ გაგზავნიან საბოქაულოდ, არღა მიიქცევიან კვალად სასახლედ, დავლიან სოფლითი-სოფლად და აწუხებენ სოფელსა და ესეცა აღეკრძალოს.

ოდეს წარგზავნიდენ ბოქაულსა და ვისთანაცა წარგზავნიდენ და იმა საქმეს გადასწყვიდდეს, მერმეთ ისევ სასახლედ და მოიქცეოდენ ჭ სოფლითი-სოფლად სიარულს დაეთხოვონ, ესრეთ იქნას ბოქაულთ-უხუცესთა და ბოქაულთა საქმენი და წესნი; ხოლო ნაკლულევიანსა აღავსებს კეთილ-გონიერება თქვენნი.

ქეშიკთ-უხუცესთა და ქეშიკთათვის

იმყოფებოდეს სახლსა შინა თქვენსა ერთი ქეშიკთ-უხუცესი და ახლდეს ხუთნი ქეშიკნი სვანისანი, და იგი ქეშიკნი რიგით სამ-სამნი გამოიცივლებოდენ მესამ-მესამე თვეზედ.

ახლდეს ქეშიკთ-უხუცესსა ერთი ან ორნი მოსამსახურენი.

ჰქონდეს სახლი სამყოფი ქეშიკთ-უხუცესსა და ქეშიკთა.

მიეცეს ულუფა ბედელ-მარნიდამ დაუმზადებელი სახლთ-უხუცისაგან ერთხელვე განწესებული საკმაო მათი და გააკეთებდეს ქეშიკი ანუ ყავდეს ქეშიკთ-უხუცესსა ერთი მზარაული და იგი გააკეთებდეს და ამით გამოიზრდებოდეს ქეშიკთ-უხუცესი და ქეშიკი.

იყოს თანამდებობა ქეშიკთ-უხუცესისა და ქეშიკისა ესე, რომელ იქმნება შესწყრეთ ვისმე და ბრძანოთ დაჭირვა და ყარაულს ქვეშ ყოფნა, მიეზარებოდეს მათ და ქონდესთ სახლი საგამგებოდ გაკეთებული დასაცველი ჰყრობილთა და სცვიდენ მას შინა, ბრძანებისაებრ თქვენისა.

იქმნების სოფლიდამ მოვიდეს ტყვე ვინმე განსაკითხველი სასამართლოსა შინა, მაშინ საქმის გარდაწყვეტამდის მიეზარებისთ მათ და დაიცვენ ესე ვითართა განსაპატივებელთა კაცთა და ესე ვითართა კაცთა დაცვა და შენახვა მათი თანადებობა არს; და იქმნების სხვებრცა მზრავალთა საქროთა საქმეთა შინა მოიხმაროთ და იმსახუროთ.

გზათ-გამგეთათვის

დაადგინეთ ერთი მარჯვე კაცი, რომელმან არ იცოდეს სოფლისა შეწუხება და მისა ხელქვეშეთად ორნი კეთილ-მო-

ბილნი სხვანი გზის მკეთებლად, რომელ ყოველს შენს სამფლობელოშიდ გააკეთოს გზა, განსწმინდოს, გაათავთავოს, ყოველს სოფლითი-სოფლამდე გზა გასჭრას და გააკეთოს ეგრეთვე ბოგირები საჭირო ადგილებზედ, გააგოს და გააკეთოს მაგარი და კარგი და არა ცბიერი.

ეგრეთვე ბრძანეთ და მიეცით შეწევნა და გზის გამკეთებელმა დასძებნოს კარგი ადგილები და ყოველს წყალზედ, როგორც შეიძლებოდეს ხილი გააგოს, ესრეთ ეცადოს და ესრეთ განეკრძალოს და ყოველს სოფლითი-სოფლამდე გზა გააკეთოს და ესრეთ იმოქმედოს ვითარ აღვწერეთ.

თანა ამს გზათ გამგესა, რათა ეძებდეს უმახლობელესსა გზასა და უსწორესსა იმას ზედა გააკეთებდეს გზასა.

ამისაცა თანამდებ არს გამგე გზისა რათა ყოველს მეოთხე-მეოთხე თვეზედ დაივლიდეს ყოველს გზას, და სადაცა ნაკლულევანებას ნახავდეს ისევე განაახლებდეს და გააკეთებდეს, და რომლისა სოფლის იყოს მას გააკეთებინებდეს და ამაზედ დიდი განკრძალული იყოს გზის მკეთებელი, რომ გზა ანუ ხილი და ან ბოგირი არსად კაცის შესაწუხებელად იქმნეს.

ხელმწიფეო ჩემო, ერწმუნენით ამა ჩემსა მოხსენებასა, რომელ დიდი საქებელი იქმნება და სასარგებლო თქვენთვის და სამფლობელოისა თქვენისათვის და ესეთ დაამტკიცეთ და ესეთ ბრძანეთ.

მწადდა რათა მხედრობათა თქვენათვის და მოხელეთა მხედრობისა თვისცა დამედვა აქა რამოდენიმე წესდებულებანი, გარნა უმჯობეს აღმიჩნდა ვინადგან უსაჭიროეს არს სხვათ ამისთვის განვიზრახე განთვისებით გაკეთება წერილისა სამხედროთა წესდებულებათათვის, რომელსაცა შემდგომ ვიმხარკებ და წარმოუდგენ უგანათლებულებსობასა თქვენსა.

სასულიეროთა წესდებულებათათვის

თუმცა ესე არა ჩემნი არიან და არცა-ღა დიდათ საჭირო თქმა ამისი ჩემგან, ვინაიდან ვხედავ მე სამფლობელოსა თქვენ-

სა ყოვლად სამღვდელოთა და სხვათა სამღვდელოთა გონიერებით მდიდარ ქმნილსა, და რომელთამე სიბრძნის მოყვარებითა გავითარებულსა, რომელიცა მათ არა დაუშთებისთ ესე ვითარი საღმრთო საქმე და წარმართება; გარნა მაშინცა მკირესა რაიმესა დაესდებ აზრსა ჩემსა.

დასდვან ესე წესი ყოვლად სამღვდელოთა, რომელ ყოველს წელიწადს ორჯერ შეკრებოდენ მწყემსთ-მთავარნი სამფლობელოისა თქვენისანი გამოსაძიებლად სჯულთა სამღვთოთა და დანიშნონ ადგილი ერთი სადაცა აღმოიჩინონ და იქ შეკრებოდენ.

ესე კრება დაიდვის ამა რიცხვსა: ერთი შეკრებენ პირველს მაისს, ხოლო მეორე პირველს ოკტობერს მათით კრებულთ ვისაცა ძალედვას თხრობისა რაიმესა, და გამოეძიებდენ თუ რად რაი უწყსოება არს, სად რა ღვთის საწყენი საქმე არის და დახსნიდენ ესე ვითარსა უწყსოსა საქმესა შეწვევითა თქვენითა.

გამოეძიებდეს სხვათა და სხვათა მრავალთა და უმჯობესსა და უმჯობესსა, დასდებდენ სჯულთა სამღრთოთა და კეთილ-წყესიერებასა სამღრთოთა და ესე ქეშმარიტად ვალი არს მათი.

სამფლობელოისა თქვენსა ვიცი მრავალნი ადგილნი, რომ ეკლესია არა აქვსთ და არცა არს მათშიდ მღვდელ-მოქმედება ლიტურგიისა, ამისთვის ესრეთ ინებონ მწყემსთ-მთავართა:

ყოველთა მათთა სამწყსოსა შინა ბრძანონ და ორმოც და ათ კომლზედ თითო ეკლესია აღაშენებინონ, სადაც ძალ ედვას ქვისა და სადა ხისა და ორმოც და ათ კომლს თითო მღვდელი მიუჩინოს, უმეტეს ამისა ნუ იქნების და ნურცა უმცირეს.

ბრძანონ კვალად მწყემსთ-მთავართა რომელ ყოველი ეკლესია ფიცრით, ქვით და ავურით და ესე ვითარითა გარდინხუროს, თორემ ფიცხელის ბრძანებით აღეკრძალოს მღვდელთა, ჩალის შეხურვილის ეკლესიაში საღმრთო ლიტურგია ნუ აღესრულების.

ინებოს მწყემსთ-მთავართა, უკეთუ სამწყსო არა ქონდეს, ისე მღვდელს ნუ აკურთხებენ და ან თუ ადგილი არა ქონდეს განსასვენებელი, ისე ბერს ნუ აკურთხევენ.

ესენი მტკიცედ და შეუმრღვეველად დაიცვან და ბრძანონ.

ესე მცირე განსაღვიძებელი ჩემგან, ხოლო უერცელესნი მათ უმჯობეს იციან.

აწ დასასრულ ამათ ყოველთასა, მოხსენებანი რაოდენ რიცხვი მუხლებად დადგენილნი საკუთართა ჩემთა რჩევათაგანი.

ხელმწიფეო ჩემო, თუმცალა ჩებსა მოხსენებულსა ითმენთ და ინებებთ რათა ოთხნი მრჩეველნი დაადგინოთ ვითარ მოგახსენეთ ესე ვითარი, მაშინ მათ არა დაურჩების განურჩეველნი და უპოვნელნი და მოუხსენებელნი სასარგებლო თქვენთვის და მამულისათვის, გარნა მეცა არა მცირესა მოხსენებასა დავსდებ:

1) მეცადინეობა თქვენის უგანათლებულესობისა იყოს რომ თქვენს სამფლობელოშიდ მართ-მადიდებელი სარწმუნოება მტკიცედ ეპყრან და ურჯულოება აღმოხოცოთ, მრჩობლადვე თქვენდა წარსამართებელად;

2) დიდათ გაუფრთხილდით უსამართლობას თქვენცა და თქვენთა ყოველთა ხელქვეშეთთა, თორემ ღმერთს უსამართლობასავით არა შეაწუხებს; ერთი მცირე უსამართლობა ოჯახს აღმოფხრის და ღვთის საძულველი უსამართლობისთანა არა არის-რა;

3) ყოველი სიცრუე თქვენგან შორს იყავნ, რომელიც ყოველსა თქვენთა კეთილთა გარემოებათა წარსწყმედს.

4) დიდი კაცი ხარ, თვით გაჩვენებსთ სამფლობელო თქვენი და უგანათლებულესი მკერდი თქვენი, განშვენებული ორდენებითა და ვგონებ თვით იგრძნობთ, რომ სიმჟალტე არ დაგშვენდებათ, და ეცადეთ ყოველს ქცევაშიდ მძიმე იყოთ და შესაშვენ ხარისხისა თქვენისა;

5) სულ-გრძელ იყავ და მოთმინე და არა მსწრაფლი მრისხანე, ვინადგან ვალი არს დიდთა კაცთა სულ-გრძელება;

6) მიურულებელნი მეცადინეობანი ისმიენ თქვენის სამფლობელოს ხალხის გამდიდრებისათვის, ირწმუნეთ, ხელმწიფე ჩემო, სანამ შენი ხალხი არ გამდიდრდება, შეუძლებელი არის ისე შენ გამდიდრდე, და ან წესიერი მდგომარეობა გექმნესთ;

7) იმეცადინეთ ყოველის ღონის ძიებით, რომ სამფლობელოსა თქვენსა იქმნეს ვაჭრობა და აღებ-მიცემა ხმელით თუ ზღვით,

რათა ბედნიერ და მდიდარ იქმნეს ხალხნი სამფლობელოისა შენისანი, და ესე ვითარითა საქმითა თქვენცა ბედნიერ იქმნე;

8) შეუდექ აღრჩეულსა შენსა და ნუ მოუძღოურდები და აღაშენე ქალაქი სადაცა გნებავდეს და უმჯობეს აღგიჩნდეს, რადგანაც უქალაქოდ ცხოვრება ტანჯვა არის, და ყოველნი მფლობელნი ქალაქით სცხოვრებენ და მით არიან ბედნიერ;

9) იპოების სამფლობელოსა შენსა მადანნი და მოსძებნე და მიეც იგი აღთქმისაებრ მამისა შენისა მისის იმპერატორების დიდებულებას ყოვლად მოწყალესა ხელმწიფესა ჩვენსა, რომელიცა იქმნების მისდამი დიდი ძღვენი და სასარგებლო თქვენი და გასამდიდრებელი სამფლობელოისა თქვენისა და ნუ დააგდებთ ამას;

10) მე ვხედავ და ვიცნი გამოსავალნი ადგილნი რომელ შეგიძლიანთ რომ გააკეთოთ ხოლმანდი და მას შინა მსახურნი მატროსებნი, და ამოქმედე იგი დიდათ და კვალათ დიდათ სხვად და სხვად სასარგებლოდ თქვენდა და მამულისა თქვენისათვის;

11) უმჯობეს ამათდა და უპირველეს ამათსა, სახსოვრად შენისა ვინაობისა და კეთილობისათვის, და ეგრეთვე საზოგადოდ მზრუნველობისათვის შეილთა მამულთა შენთასა მოიყვანეთ ერთი სხოლასტიკოსი (ესე იგი მასწავლებელი), რომელმან იცოდეს ქართული და რუსული სამეცნიერო წერილი და დაადგინეთ სადაცა ჯერ გიჩნდეს სამფლობელოსა თქვენსა თვისისა სახლითა და სახმარებელითა, რათა განანათლოს ძენი შენნი და შვილნი მამულთა შენთანი და იქმნეს ყოველითურთ ბედნიერება სამფლობელოსა შინა შენსა და შენ დაუფიწყებლად გადიდებდენ და სახელი შენი დაიწეროს აღუხოცელსა ძეგლსა ზედა, და იქმნე შენ მამა ძველისა კოლხიდასა, ვითარცა რუსეთისა პირველი პეტრე ალექსის ძე, და გეწოდოს ლეონ განმანათლებელი და განმახლებელი კოლხიდასა (ესე იგი მენღრელიისა);

12) დასდევ ესე კანონი სრულიად სამფლობელოსა თქვენსა რომელ საზღვარს გარეთ ნურავის გაყიდის კაცსა; რომელიც დიდად დამაბრკოლებელ ექმნა მამულსა და სამფლობელოსა თქვენსა. თუმცა-და ესე ორჯელ ბრძანეთ, ერთი 1812 და ერთი 1816 წელსა და აღთქმა დასდევით არავინ გაყიდოს

კაცის სული საზღვართ გარეთ, გარნა არა აღსრულდა აღთქმა იგი და დარღვეულ იქმნა და ყიდიან ისევ კაცსა საზღვარს. გარეთ, ხელმწიფევე ჩემო, აღთქმასა და ბრძანებასა შინა იყავ მტკიცე და შეურყეველ; დიდი ბრძენი ისო ზირაქისძე გვიბრძანებს თვისთა სიბრძნეთა შინა: „უმჯობეს ჰარს არა აღთქმა, ვიდრე აღთქმა და არა აღსრულება“. და ეგრეთვე ძველისა ტომისა ფილოსოფოსი აქსენტრონ სხვათა მოძღვრებათა შორის დაგვიწერს თვით ზნედ წავლათა შინა ორთა ამათ კანონთა: 1) აღთქმა თვინიერ აღსრულებისა არს შვენიერი ხე თვინიერ ნაყოფისა; 2) იყავ ძვირ აღთქმასა შინა, ხოლო აღსრულებასა აღთქმულთასა ფრიად უხვი. და ესრეთ ამა აზრთათვის დავაცხრობ წერასა რომელიცა კმაარს ვრცელ გონებათათვის.

ჩემო ხელმწიფევე დადიანო, თუმცა-ლა ვიცი და ვგრძნობცა რომელ ეს დაწყობილნი წესდებულება და თქვენდა მორთმეულნი არა საკმაოვო არიან უგანათლებულესობისა თქვენი-სათვის და სამფლობელოთა თქვენთათვის, გარნა მოიხსენე სოლომონ დავითის ძისა მეფისა რასა იტყვის თვისთა სიბრძნეთა შინა: „ეც ბრძენსა და უბრძნეს იქმნასო“; ეგრეთვე ვრცელ გონიერება თქვენი ამოქმედე და ამათგანი მეტნი მოსპენ და ნაკლულევიანი აღავსე.

თუმცალა ძალ მედვა უმჯობესთა და უნათლესთა წესდებულებათა დადება თით-ითქმის და მეძლო რათა დაუკლებელად ბრწყინვალენი წესნი ევროპიეთნი დაიმედვნეს, რომელიცა დღესე ამას აწ-მყოს ბრწყინავს ვრცელსა სფერასა ქვეყნისასა, გარნა ჯერეთ ესე კმა არს უჩვეველთა და უხილველთათვის, და ოდეს ესე მცირე განიკარგვიან, მაშინ თვით ბუნება მისი უნათლეს გაჩვენებსთ და განგაღვიძებსთ და მიგზიდავსთ უმჯობესისადმი.

რაჲ ვყო, ხელმწიფევე ჩემო, მრავალნი საქმენნი მაიძულე-ბელ ჩემდა არიან, გარნა უმეტეს სამნი საქმენი: 1, ერთგულებითი სული, 2, შვილება მამულისა, 3, ბედნიერება ჩემი და უბედობა შენდამი დამოკიდებულ არს, ვითარცა ყოველთა ცხოველთა ცხოველობა მისს ერთისა და უზადოსა ურომელოისადმი დამოკიდებულ არს; და ესე სამნი საქმენი იძულების საბლითა

მიმათრევენ თქმად ამისა; ხელმწიფევე ჩემო! განიღვიძე, თორემ არ ვარგა ასე, წესდებულება მიეც თავსაცა შენსა და სამფლობელოსაცა თქვენსა, თორემ მერწმუნეთ მრჩობლადვე შეინანებთ.

მე ოდეს ვნახავ სახლთა თქვენთა უწესოებასა და უკადრსა მოქმედებასა, მაშინ სული ჩემი უკანასკნელითა მწუხარებითა იწერტებიან და ვიტყვი ნეტამც საგრძნობელნი ჩემნი არა გრძნობდენ ესე ვითარსა საქმესა თქო; რასათვის ხელმწიფევე! არა არს მიზეზი რომ არ ინებოთ ყოველნი კეთილნი და კეთილ დაწყობილებანი, არა გყავს წინა-აღმდეგი, არა გყავს ურჩი ვინმე, არა არს მიზეზი რაჟმე დამაბრკოლებელ კეთილისა და რაი უმჯობეს არს, რაისათვის არა იქთ?

განიღვიძე ხელმწიფევე და განიფრთხე, აღდეგ, აღიდე სახელი შენი, მოიძიე პატიოსნება, შეიმოსე სიბრძნის მოყვარება, გამოდი სიყრმისა ნებისაგან და ჰქმენ იგი რაიცა სრულ გყოფს შენ და მდგმობასა შენსა.

ესე შვიდი წელი და სამი თვე არს რომელ თუქცა მეცნიერი ესრეთ გაწუხებთ მრავლის ესე ვითარის მოხსენებით, ხელმწიფევე ჩემო, და უმდაბლესად მოგახსენებ ყოველთვის ოდეს ჟამს ვიხილავ, რომელ წესდებულება მიეც თავსა შენსა და სამფლობელოსა შენსა თქო, რომელსა ზედა მემოწმებიან ყოველნი მახლობელ თქვენსა თან-გამზრახნი, გარნა ეს შვიდის წლისა და სამი თვისა ბრავალნი და ზედა-ზედა მოხსენებანი ჩემნი ყოველითურთ უნაყოფოთ იხედებიან. აწ უკანასკნელად ამასა ამა ჩემსა მოხსენებასა მოგართმევთ უმდაბლესად, რომელიცა ვრცელი გონება და კეთილნი დიდ-სულობანი შთამონასირთა თქვენთანი იმედს მცემს, რათა ინებებთ და განაშვენებთ თავსა შენსა და სამფლობელოსაცა შენსა, და უკეთუ არა დასძლო უბედობამან ჩემმან კეთილსა, მაშინ მე არა ძალ მიძს ყოფნა მშობელსა მამულსა ჩემსა სამთავროსა შინა თქვენსა და ცრემლით განგიბან ხელთა და ფერხთა აღზრდილსა მოხუცებულისა დედისა ჩემისას და წარვალ შორესა, სადა არა მესმოდეს კვალად სამწუხარონი ჩემთვის ხმანი, და შენ შვიდობით ყოვლად სასურველო ხელმწიფეო ჩემო, და ვითარ განაგებს ღმერთი საკვირველებათა მოქმედი დიდება და კურთხევა მისდამი უკუწისამდე.

~~S. he~~

34
e 137

3560 25 333.